

JAROSŁAW STULCZEWSKI*

Działalność Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Wielkiej Wsi (1954–1972)

STRESZCZENIE | Gromadzka Rada Narodowa w Wielkiej Wsi została utworzona w wyniku reformy administracyjnej w 1954 r. Swoje uchwały realizowała za pośrednictwem prezydium, które było kolegialnym organem wykonawczym i zarządzającym rady narodowej. Zakres kompetencji władz gromady obejmował m.in. uchwalanie rocznego budżetu gromady, zatwierdzanie i odwoływanie sołtysów, organizację skupu żywca, zboża, ziemniaków, mleka oraz zbieranie podatków, sprawy związane z organizacją prac polowych, budową dróg, ochroną przeciwpożarową, kulturą i szkolnictwem. Obszar gromady powiększał się aż czterokrotnie w wyniku znoszenia okolicznych gromad: Górna Wola (1958), Sikucin (1959), Prusinowice (1961) i Krokocice (1968). Przewodniczącymi Prezydium GRN w Wielkiej Wsi byli: Józef Szwedzki (1954–1956), Stanisław Szukalski (1956–1963), Franciszek Dzienniak (1963–1966) i Czesław Siekierski (1966–1972). Gromada przetrwała do końca roku 1972, czyli do reformy gminnej, gdy gromadzkie rady narodowe zastąpiono gminami.

SŁOWA KLUCZOWE | Wielka Wieś, gromada, rady narodowe

Activities of the Presidium of the Community National Council in Wielka Wieś (1954–1972)

SUMMARY | The Commune National Council in Wielka Wieś was established as a result of the administrative reform of 1954. The Commune National Council implemented its resolutions through the presidium, which was the collegial executive and management body of the national council. The commune authorities'

* Jarosław Stulczewski, dr, archiwista, regionalista oraz działacz społeczno-kulturalny, prezes Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Zduńskiej Woli, 98-220 Zduńska Wola, ul. Mickiewicza 4, e-mail: jaroslaw.stulczewski@o2.pl, <https://orcid.org/0000-0002-8355-3975>.

scope of authority included, among other things, adopting the annual commune budget, approving and dismissing village heads, organizing the purchase of live-stock, grain, potatoes, and milk, and collecting taxes, as well as matters related to the organization of field work, road construction, fire protection, culture, and education. The commune's area expanded fourfold as a result of the abolition of the surrounding communes: Górna Wola (1958), Sikucin (1959), Prusinowice (1961), and Krokocice (1968). The Chairmen of the GRN Presidium in Wielka Wieś were: Józef Szwedzki (1954–1956), Stanisław Szukalski (1956–1963), Franciszek Dzienniak (1963–1966), and Czesław Siekierski (1966–1972). The group survived until the end of 1972, when the municipal reforms replaced the district national councils with communes.

KEYWORDS | Wielka Wieś, gromada, national councils

Celem opracowania jest odtworzenie struktury, kompetencji i codziennego funkcjonowania Gromadzkiej Rady Narodowej w Wielkiej Wsi (dalej: GRN) – podstawowej jednostki administracji państwowej w latach 1954–1972, która skupiała w swoim zarządzie kilka sąsiadujących ze sobą wsi. Na obszarze dzisiejszej gminy Szadek do chwili jej utworzenia 1 stycznia 1973 r. działało sześć gromadzkich rad: w Górnej Woli, Krokocicach, Prusinowicach, Przatowie, Sikucinie i Wielkiej Wsi. Główną bazę źródłową do artykułu stanowi zespół archiwalny Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Wielkiej Wsi, przechowywany w Archiwum Państwowym w Łodzi Oddział w Sieradzu. Zachował się on w szczątkowej, fragmentarycznej ilości (0,60 mb), gdyż w zespole odnaleźć możemy niekompletnie zachowane protokoły sesji (1958–1960, 1965–1972), protokoły posiedzeń prezydium (1955–1965, 1969–1972), protokoły komisji stałych (z różnych lat) oraz materiały dotyczące budżetu gromady, normatywy kancelaryjne, informacje o zarządzonych kontrolach i inne¹. W poważnym stopniu utrudnia to dokładne odtworzenie funkcjonowania tej administracji stopnia gromadzkiego. Również zachowane materiały po Prezydium Powiatowej Rady Narodowej (dalej: PRN) w Sieradzu oraz Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (dalej: WRN) w Łodzi okazują się niewystarczające w analizowanym zakresie, co w konsekwencji uniemożliwia kompleksowe omówienie wszystkich aspektów funkcjonowania gromady Wielka Wieś. W poprzednich

1 Archiwum Państwowe w Łodzi Oddział w Sieradzu (dalej: APŁOS), Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Wielkiej Wsi (dalej: PGRN w Wielkiej Wsi), sygn. 257/1–38.

tomach została zaprezentowana działalność Prezydium GRN w Górnej Woli, Krokocicach, Przatowie, Prusinowicach i Sikucinie².

W 1954 r. władze komunistyczne wprowadziły poważne zmiany w podziale terytorialnym państwa, co miało także zasadnicze przełożenie na zmiany w konstytucji. GRN była w Polsce Ludowej najniższym organem władzy państwowej na terenach wiejskich, działającym na podstawie ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych³. Celem ustawodawcy było „włączenie coraz szerszych mas pracujących do udziału w rządzeniu państwem, rozwijaniu ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi”, a tak naprawdę zwiększenie kontroli nad społeczeństwem. Wprowadzono także zmiany charakteru rządów na wsi. Przed reformą zarządzał nią sołtys przy pomocy rady sołeckiej. Po reformie wsią kierował organ kolegialny, czyli GRN⁴.

Na mocy reformy administracyjnej dotychczasowe działania gminnych rad narodowych i ich organów przejęły gromadzkie rady narodowe. Zakres ich kompetencji w późniejszych latach wyznaczały także ustawa z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych⁵ oraz ustawa z dnia 28 czerwca 1963 r. o zmianie ustawy o radach narodowych⁶.

Ustrój rad narodowych w Polsce, oparty na modelu radzieckim, nadawał im status organów reprezentujących władzę państwową. Utworzono w ten sposób hierarchiczny system organów przedstawicielskich – od Sejmu, poprzez rady wojewódzkie i powiatowe, aż po rady gromadzkie – podporządkowanych strukturze państwowej. Rady narodowe, wyłaniane w drodze wyborów, miały z jednej strony reprezentować interesy społeczności lokalnych,

2 Zob. J. Stulczewski, *Działalność Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Prusinowicach (1954–1961)*, „Biuletyn Szadkowski” 2019, t. 19, s. 93–106; tenże, *Działalność Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Sikucinie (1954–1958)*, „Biuletyn Szadkowski” 2020, t. 20, s. 131–144; tenże, *Działalność Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Górnej Woli (1954–1957)*, „Biuletyn Szadkowski” 2022, t. 22, s. 157–170; tenże, *Działalność Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Przatowie (1954–1961)*, „Biuletyn Szadkowski” 2023, t. 23, s. 55–68; tenże, *Działalność Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Krokocicach (1954–1968)*, „Biuletyn Szadkowski” 2024, t. 24, s. 59–96.

3 Dz.U. 1954, nr 43, poz. 191.

4 A. Szczypka, *Wybory do Sejmu PRL z 1952 r. i rad narodowych z 1954 r. w propagandzie w powiecie częstochowskim (wybrane zagadnienia)*, „Rocznik Politologiczny” 2012/2013, nr 8/9, s. 30.

5 Dz.U. 1958, nr 5, poz. 16.

6 Dz.U. 1963, nr 28, poz. 164.

z drugiej zaś realizować zadania państwa jako terenowe organy jego władzy. Radni pełnili zatem podwójną funkcję: przedstawicieli lokalnych społeczności oraz wykonawców polityki organów nadrzędnych. W praktyce oznaczało to brak wyraźnego rozdziału pomiędzy centralną władzą państwową a lokalną – samorządową. Obie te funkcje pełnić miała jedna i ta sama instytucja⁷.

Wybory przeprowadzane w tym okresie miały charakter głównie formalny. Już w grudniu 1954 r., jeszcze przed przeprowadzeniem głosowania do rad narodowych, na zebraniach Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: PZPR) omawiano listy kandydatów przygotowane przez lokalny Komitet Frontu Narodowego oraz wskazywano osoby na przewodniczących i ich zastępców. W sytuacjach, gdy zgłoszeni kandydaci nie spełniali oczekiwań władz partyjnych, byli zastępowani innymi – co było możliwe m.in. dlatego, że liczba kandydatów odpowiadała liczbie dostępnych mandatów. Ponadto każdy kandydat w pierwszych wyborach przeprowadzanych według nowych zasad musiał uzyskać akceptację X Departamentu Urzędu Bezpieczeństwa⁸.

GRN, jako lokalny organ władzy i administracji państwowej, początkowo dysponowała ograniczonym zakresem kompetencji. Jej działalność koncentrowała się przede wszystkim na realizacji zarządzeń władz powiatowych w obszarze gospodarki, wspieraniu rozwoju produkcji rolnej, zaspokajaniu podstawowych potrzeb socjalnych i kulturalnych mieszkańców oraz wykonywaniu obowiązków nałożonych przez państwo. Do jej zadań należało również uchwalanie budżetu, zarządzanie mieniem gromadzkim, prowadzenie ewidencji ludności oraz realizacja innych zadań administracyjnych. Budżet gromadzki pozostawał powiązany z budżetem PRN.

Gromada Wielka Wieś, z siedzibą GRN w Wielkiej Wsi, została utworzona jako jedna z 8789 gromad na terenie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, w granicach powiatu sieradzkiego, na podstawie uchwały nr 38/54 WRN w Łodzi z dnia 4 października 1954 r. w sprawie nowego podziału administracyjnego powiatu sieradzkiego. W skład jednostki weszły gromady:

7 J. Drygalski, J. Kwaśniewski, *(Nie)realny socjalizm*, Warszawa 1992, s. 185.

8 Zadaniem X Departamentu Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego (istniejącego od grudnia 1951 r.) było „oczyszczenie” szeregów PZPR z agentów, prowokatorów oraz członków tzw. odchylenia prawicowo-nacjonalistycznego. Komórka w resorcie funkcjonowała wcześniej jako Biuro Specjalne (1950–1951), a została utworzona na przełomie lat 1948 i 1949 jako Grupa Specjalna. Zob. A. Piasecki, A. Ptak, *Sto lat władzy lokalnej na polskiej wsi 1918–2018*, Warszawa 2018, s. 57.

Karczówek, Kromolin, Szadkowice, Wielka Wieś i część obszaru dotychczasowej gromady Kobyla Miejska, stanowiąca wieś Kobyla Miejska i lasy państwowe Kobyla-Jamno ze zniesionej gminy Szadek⁹. Utworzona gromadzka rada narodowa liczyła 12 członków¹⁰. Radnych wybierała w okręgach wyborczych ludność gromady na trzyletnią kadencję.

Pierwsze wybory do gromadzkich rad narodowych odbyły się 5 grudnia 1954 r., na których nie do przyjęcia stało się wysunięcie kandydata na radnego popartego tylko przez nieformalną część społeczności lokalnej. W myśl bowiem ordynacji wyborczej prawo do zgłaszania kandydatów miały „organizacje polityczne, zawodowe i spółdzielcze, Związek Samopomocy Chłopskiej, Związek Młodzieży Polskiej, jak również inne masowe organizacje ludu pracującego”. Kandydatów mogły zatem wysuwać tylko podmioty akceptowane przez władze i od tych władz zależne. Wpływ społeczności na obsadę list kandydackich przejawiał się w tym, że istniała możliwość wysunięcia kandydata, np. na zebraniach wiejskich, na zebraniach członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych czy pracowników państwowych gospodarstw rolnych. W realiach Polski Ludowej nie było to jednak praktykowane, a faktyczny skład rad narodowych ustalano wcześniej na posiedzeniach egzekutyw komitetów PZPR¹¹.

W skład GRN w Wielkiej Wsi zostali wybrani: Maria Dawid, Urszula Dziamarska, Stanisław Kolad, Józef Kolenda, Kazimierz Lenc, Stanisław Niewiadomski, Daniela Piotrowicz, Leon Poreda, Edward Rudzki, Józef

9 Uchwała Nr 38/54 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 4 października 1954 r. w sprawie podziału na nowe gromady powiatu sieradzkiego; w ramach Zarządzenia Nr Or. V-167/1/54 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 22 listopada 1954 r. w sprawie ogłoszenia uchwał Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 4 października 1954 r., dotyczących reformy podziału administracyjnego wsi. Zob. *Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi* z dnia 1 grudnia 1954 r., nr 11, poz. 39.

10 Uchwała Nr LIV/330/54 Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sieradzu z dnia 2 października 1954 r. w sprawie ustalenia liczby członków gromadzkich rad narodowych. Zob. *Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi* z dnia 9 października 1954 r., nr 9, poz. 36.

11 I. Lewandowska-Malec, *Dwie koncepcje udziału rad narodowych w życiu publicznym PRL*, „Państwo i Społeczeństwo” 2001, t. 1, s. 128; B. Halczak, *Wybory do rad narodowych w 1954 r. w województwie zielonogórskim*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2020, t. 21, z. 1, s. 116.

Swarzyński, Stanisław Szukalski i Józef Szwedzki¹². Oprócz wyborów do rad szczebla podstawowego mieszkańcy w tym samym czasie brali udział w głosowaniach do rad narodowych szczebla powiatowego i wojewódzkiego¹³.

Pierwsza inauguracyjna sesja GRN odbyła się 20 grudnia 1954 r., jednak nie możemy szczegółowo omówić jej przebiegu wobec braku zachowanych materiałów, z wyjątkiem odpisu wyciągu uchwały Prezydium GRN w sprawie wyboru samego prezydium¹⁴. Otwarcia sesji dokonał zapewne przedstawiciel Prezydium PRN w Sieradzu. Wybrano przewodniczącego i sekretarza zebrania, a obecni radni złożyli uroczyste ślubowanie. Dokonano wyboru pięcioosobowego prezydium, uchwalono regulamin obrad, a także najprawdopodobniej wybrano członków komisji radzieckich. Przewodniczącym GRN wybrano mającego już doświadczenie w pracy w organach administracji państwowej Józefa Szwedzkiego. Zastępcą przewodniczącego został Stanisław Szukalski, sekretarzem Leon Poreda, a na członków wybrano Marię Dawid i Stanisława Kolada¹⁵.

Realizacją uchwał GRN zajmowało się prezydium – kolegialny organ wykonawczy i zarządzający rady narodowej. Prezydium wybierano spośród radnych w głosowaniu tajnym. W latach 1954–1958 Prezydium GRN w Wielkiej Wsi było pięcioosobowe: przewodniczący, zastępca przewodniczącego, sekretarz i dwóch członków.

Do zakresu obowiązków przewodniczącego należało przede wszystkim przewodniczenie obradom sesji GRN, referowanie spraw będących przedmiotem obrad oraz zlecanie ich przedstawiania innym członkom prezydium. Przewodniczący reprezentował GRN na zewnątrz oraz sprawował nadzór nad należytym wykonaniem ustaleń i wytycznych przekazywanych przez organy nadrzędne. Do jego zadań należało także przygotowywanie i zwoływanie posiedzeń prezydium, ustalanie projektów porządku dziennego, przewodniczenie obradom prezydium oraz kierowanie jego bieżącymi pracami. Przewodniczący ponosił pełną odpowiedzialność za realizację podjętych

12 Ogłoszenie Okręgowej Komisji Wyborczej w Sieradzu dla wyborów do gromadzkich rad narodowych z dnia 7 grudnia 1954 r. Zob. Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 28 grudnia 1954 r., nr 12, poz. 88.

13 Od 1961 r. były one dodatkowo połączone z wyborami do Sejmu PRL i odbywały się co cztery lata.

14 Archiwum Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi (dalej: AŁUW), Akta osobowe Józefa Szwedzkiego, sygn. 249/2394, k. b. pag.

15 Tamże.

uchwał, a w przypadku równej liczby głosów w trakcie głosowania przysługiwało mu prawo rozstrzygnięcia wyniku. Ponadto do jego kompetencji należało sprawowanie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań określonych w podziale czynności w ramach prezydium, podpisywanie – wraz z sekretarzem – protokołów z sesji rady oraz z posiedzeń prezydium, a także sygnowanie wszelkiej korespondencji urzędowej, w tym różnego rodzaju zaświadczeń i pism wychodzących. Przewodniczący decydował również o przekazaniu spraw do akt oraz był odpowiedzialny za przechowywanie okrągłej pieczęci GRN. W zakresie jego zadań znajdowało się również dysponowanie rachunkiem bieżącym Gromadzkiej Rady Narodowej, realizowanie prac terenowych związanych z obowiązkowymi dostawami, organizowanie i wzmacnianie działalności spółdzielni produkcyjnych, a także egzekwowanie należności pieniężnych wynikających z podatków lokalnych oraz nałożonych grzywien administracyjnych. Do jego obowiązków należała również realizacja wszelkich innych zadań wynikających z przepisów oraz potrzeb bieżącego funkcjonowania rady. Dodatkowo pod opieką przewodniczącego Prezydium GRN w Wielkiej Wsi były wsie Karczówek, Kobyła Miejska i Szadkowice¹⁶.

Do zakresu kompetencji sekretarza należało prowadzenie oraz nadzorowanie prac związanych z przygotowywaniem sesji GRN, posiedzeń prezydium, spotkań komisji, a także narad z pełnomocnikami wiejskimi i przedstawicielami lokalnego aktywu. Wykonywał obowiązki sekretarza sesji oraz realizował wszystkie inne zadania wynikające z przyjętego podziału pracy. Wspierał komisje w organizowaniu ich działalności, a także sporządzał protokoły z obrad sesji i posiedzeń prezydium. Był również odpowiedzialny za sporządzanie odpisów tych protokołów i przekazywanie ich do właściwych organów nadzorczych. Sekretarz podpisywał – wspólnie z przewodniczącym – protokoły oraz uchwały podejmowane przez GRN, a w przypadku nieobecności przewodniczącego przejmował jego obowiązki w zakresie podpisywania korespondencji urzędowej. Do jego zadań należało również tworzenie zaplecza biurowego prezydium oraz kierowanie całokształtem prac kancelaryjnych GRN. Sekretarz zatwierdzał sprawy załatwiane przez pracowników GRN oraz realizował zadania organizacyjne w terenie. W ramach działalności biura gromadzkiego sekretarz prowadził także prace o charakterze organizacyjnym, odpowiadał za przygotowywanie i przeprowadzanie narad, realizował zadania statystyczne, zajmował się sprawami

16 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/14, k. 1–2.

związanymi z infrastrukturą drogową, a także prowadził rejestrację akt stanu cywilnego w zakresie określonym przepisami prawa.

Sekretarz odpowiedzialny był za wykonywanie czynności w zakresie referatu organizacyjnego, miał współpracować z wszelkimi organizacjami społecznymi i politycznymi, jak Polski Czerwony Krzyż, Towarzystwo Przyjaciół Polsko-Radzieckiej, Liga Przyjaciół Żołnierza, Odbudowa Warszawy i inne, kierować pracą komisji radzieckich i odpowiadać za nią, a ponadto nadzorował pracę referatu wojskowego, odpowiadał za sprawy rozprowadzania materiałów budowlanych i węgla 5% rezerw (materiałów budowlanych za pośrednictwem Komisji Rolnej i Finansowej oraz innych aktywistów), sprawy poufne, oświaty i kultury, rolnictwa i leśnictwa, handlu i przemysłu oraz inne nieprzewidziane¹⁷.

Zastępca przewodniczącego miał głównie obowiązek zastępowania przewodniczącego w razie nieobecności i choroby (za co przysługiwała mu rekompensata w formie diety pieniężnej). Do powinności dwóch członków prezydium należało regularne uczestnictwo w posiedzeniach prezydium i sesjach.

W skład prezydium mogły wchodzić osoby spoza rady. Wybór przewodniczącego rady podlegał zatwierdzeniu przez prezydium rady stopnia wyższego. Do zadań prezydium rady narodowej należało przygotowanie i zwoływanie sesji rady, uchwalanie planu gospodarczego i budżetu oraz rozpatrywanie okresowych sprawozdań z ich wykonania. Prezydium mogło podejmować uchwały w obecności co najmniej połowy swego składu. Prezydium było podporządkowane własnej radzie oraz Prezydium PRN w Sieradzu.

Józef Szwedzki, wybrany na przewodniczącego Prezydium GRN w Wielkiej Wsi, był samoukiem. Urodził się 8 marca 1906 r. w Jamnie w rodzinie robotnika rolnego Antoniego i Józefy z Rosiaków. Do 18. roku życia przebywał przy rodzicach, razem z nimi pracując na wspólne utrzymanie. Jak sam pisał: „W wieku szkolnym nie chodziłem do szkoły gdyż rodzice mając na utrzymaniu 6-ro dzieci nie byli w stanie mnie uczyć”¹⁸. Po uzyskaniu pełnoletniości zaczął pracować jako robotnik rolny w majątkach i u okolicznych chłopów. W wieku 21 lat zawarł związek małżeński z Anastazją Frątczak i zamieszkał w Szadku. W latach 1928–1930 służył w 28. Pułku Strzelców Kaniowskich w Łodzi. W 1931 r. wyprowadził się do Pabianic. Pracując

¹⁷ Tamże, k. 2.

¹⁸ AŁUW, Akta osobowe Józefa Szwedzkiego, sygn. 249/2394, k. b. pag.

w tamtejszych zakładach ślusarskich, wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej. Podczas wojny od 1940 r. przebywał na robotach przymusowych w Bremen, gdzie pracował w fabryce samolotów. W 1945 r. powrócił do kraju i został zatrudniony jako dozorca w Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” (dalej: GS) w Szadku. W kolejnym roku wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej (dalej: PPR). Był też czynnym członkiem Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej (dalej: ORMO). 19 czerwca 1950 r. został wybrany na przewodniczącego Prezydium Gminnej Rady Narodowej w Szadku. Swoją funkcję sprawował do momentu likwidacji gmin. Mimo że nie ukończył nawet szkoły powszechnej, był osobą piśmienną¹⁹. Po śmierci żony 20 marca 1954 r. powtórnie zawarł związek małżeński z wdową Stanisławą Nowak, z domu Łapińską²⁰.

Fot. 1. Józef Szwedzki – przewodniczący Prezydium GRN w Wielkiej Wsi
Źródło: AŁUW, Akta osobowe Józefa Szwedzkiego, sygn. 249/2394, k. b. pag.

Wybrany na urząd sekretarza gromadzkiego Leon Poreda był osobą wykształconą i miał doświadczenie w pracy w szkolnictwie i samorządzie gminnym. Przyszedł na świat 26 sierpnia 1913 r. we wsi Bechcice (gm. Lutomiersk) jako syn Wojciecha i Anny z Gomulskich. Jego ojciec był drobnym rolnikiem, posiadającym 4,48 ha ziemi, i od czwartego roku życia wychowywał go samodzielnie. Szkołę powszechną ukończył w Lutomiersku. W 1928 r. wstąpił

¹⁹ Tamże.

²⁰ Józef Szwedzki zmarł 15 lipca 1974 r.

do Seminarium Nauczycielskiego w Zduńskiej Woli, po czym w 1932 r. przeniósł się do Seminarium Nauczycielskiego w Łodzi, które ukończył w roku 1935. Po odbyciu rocznej bezpłatnej praktyki nauczycielskiej otrzymał pracę w zawodzie nauczycielskim (od 1 grudnia 1938 r. stały nauczyciel publicznych szkół powszechnych). Od 1 lipca 1936 r. do wybuchu wojny uczył w Krokocicach. W czasie okupacji niemieckiej mieszkał w Wilamowie, gdzie pracował w majątku w charakterze podwórzowego. Tam od roku 1940 należał do konspiracji antyniemieckiej, organizując sabotaż gospodarczy. W swoim oficjalnym życiorysie napisanym zaraz po wojnie wspomina, że były to Bataliony Chłopskie, jednak później, po zmianach społeczno-politycznych, przyznawał się do działalności w Armii Krajowej pod ps. „Lis”²¹. Jest to całkowicie zrozumiałe z uwagi na fakt pracy po zakończeniu okupacji niemieckiej w organach administracji państwowej. Od 1 lutego 1945 r. był sekretarzem gminy Szadek, mieszkając w Starostwie Szadek. Czynnie uczestniczył w lokalnym życiu społeczno-politycznym. Został prezesem Ochotniczej Straży Pożarnej (dalej: OSP), zorganizowanej w 1947 r. w Sikucinie. Pełnił funkcję sekretarza ORMO, wchodził w skład Rady Nadzorczej GS „Samopomoc Chłopska”, a od 1948 r. był członkiem PPR. Angażował się szczególnie w zbiórkę funduszy na odbudowę Warszawy, za co został uhonorowany Brązową Odznaką Odbudowy Warszawy (1948). Odznaczony również Srebrnym Krzyżem Zasługi (1957). Żonaty od 20 września 1945 r. z Ireną Maciaszek. Co ciekawe, ślub odbył się w obrządku prawosławnym w łódzkiej cerkwi św. Aleksandra Newskiego²².

W Prezydium GRN w Wielkiej Wsi zatrudniona była jeszcze Maria Zięba (ur. 1921, zam. Szadek) na etacie kancelistki. Prowadziła Urząd Stanu Cywilnego, księgowość, ewidencję ludności, rejestrację pism, wydawała zaświadczenia i przyjmowała podania oraz zajmowała się innymi pracami zleconymi. Delegatem ds. skupu był Tadeusz Ustyniak (ur. 1932, zam. Szadek, odpowiedzialny za prace związane z działem obowiązkowych dostaw),

21 21 czerwca 1990 r. znalazł się w grupie inicjatywnej zawiązania w Szadku Koła Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. Został sekretarzem koła, pełniąc swoją funkcję do śmierci. Zmarł 30 sierpnia 1994 r., pośmiertnie odznaczony Krzyżem Armii Krajowej (1995). Zob. *ZWZ-AK na Ziemi Szadkowskiej 1939–1945*, red. A. Tomaszewicz, Szadek 1992, s. 41 oraz materiały własne autora.

22 AŁUW, Akta osobowe Leona Poredy, sygn. 249/1930, k. b. pag.

a inkasentem Stanisław Niewiadomski (odpowiedzialny za prace związane z inkasem zobowiązań finansowych)²³.

O poczynaniach władz gromadzkich w latach 1954–1958 za wiele nie możemy powiedzieć wobec braku materiałów źródłowych. W omawianym okresie, na podstawie ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi oraz o powołaniu gromadzkich rad narodowych, a także zgodnie z § 1 uchwały Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 11 grudnia 1954 r. w sprawie przedstawicieli gromadzkiej rady narodowej oraz zebrań wiejskich, prawdopodobnie powołano pełnomocników wiejskich. Funkcja ta, wprowadzona w latach 1954–1958, zastąpiła zlikwidowaną wówczas instytucję sołtysa, dotychczasowego przedstawiciela lokalnego samorządu wiejskiego. Wprowadzenie pełnomocników wiejskich pozostawało w pewnym stopniu powiązane z prowadzonym od 1948 r. procesem organizowania spółdzielni produkcyjnych, który wpisywał się w szerszy kontekst przekształceń ustrojowych na wsi. Funkcja sołtysa – według powszechnej opinii – nie była potrzebna, a nawet mogła stanowić przeszkodę w realizacji polityki władz państwowych na wsi. Do zadań pełnomocnika wiejskiego należało organizowanie prac społecznych, zwoływanie zebrań wiejskich oraz wystawianie świadectw pochodzenia zwierząt. Ponadto pełnomocnik uczestniczył w odprawach organizowanych w biurze gromadzkim. Był odpowiedzialny za utrzymywanie stałej łączności pomiędzy społecznością wsi a GRN i jej prezydium. Wybór pełnomocnika podlegał zatwierdzeniu przez GRN, która wraz z Prezydium PRN miała prawo odwołać pełnomocnika w przypadku niewywiązywania się z powierzonych obowiązków lub popełnienia przestępstwa.

Pełnomocnik miał działać zgodnie z wytycznymi GRN, nadzorować wykonywanie przez mieszkańców wsi obowiązków wynikających z przepisów prawa oraz uchwał GRN i jej prezydium, a także reprezentować postulaty społeczności wiejskiej wobec prezydium gromadzkiej rady narodowej. Jednakże wprowadzona siłą instytucja pełnomocników nie zdobyła akceptacji społeczności wiejskiej i nie spełniła oczekiwań. Pełnomocnicy nie byli wybierani przez mieszkańców wsi, przez co nie reprezentowali ich interesów. W praktyce pełnili funkcję przedstawicieli władzy państwowej, egzekwujących realizację obowiązków wobec państwa. Należy pamiętać, że

23 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/14, k. 2, 20.

w latach 1954–1958 zebrania wiejskie nie mogły uchylać żadnych uchwał, a jedynie zgłaszać postulaty²⁴.

W połowie 1956 r. zaszła zmiana na stanowisku przewodniczącego. Józef Szwedzki zrezygnował ze swojej funkcji, a nowym przewodniczącym Prezydium GRN został Stanisław Szukalski, dotychczasowy zastępca przewodniczącego. Jego miejsce zajął Stanisław Kolad, a nowym członkiem wybrano Stanisława Niewiadomskiego. Sekretarz oraz drugi członek utrzymali swoje funkcje²⁵.

Stanisław Szukalski urodził się 26 lutego 1916 r. w Kromolinie. Był synem tkacza Bolesława i Antoniny z Plesińskich. W rodzinnej wsi ukończył czteroklasową szkołę powszechną, po czym w latach 1928–1931 uczęszczał do siedmioklasowej szkoły powszechnej w Szadku. Po ukończeniu edukacji pomagał rodzicom w utrzymaniu swojego licznego rodzeństwa. Jego ojciec gospodarował na niewielkim dwuhektarowym gospodarstwie, więc był zmuszony pracować w okolicznych gospodarstwach. W 1938 r. został powołany do 31. Pułku Strzelców Kaniowskich w Łodzi i we wrześniu 1939 r. brał udział w kampanii polskiej (zdemobilizowany 22 października 1939 r.). Od 1940 r. przebywał w Wadlewie koło Bełchatowa, gdzie pracował jako kamieniarz. Od 1944 r. zatrudniony był w charakterze robotnika rolnego w Boczach. Po zakończeniu wojny powrócił do Kromolina, gdzie zajmował się rodzinnym gospodarstwem rolnym, jednocześnie dorabiając, aby móc utrzymać pięcioro dzieci. Członek PZPR²⁶.

Prezydium GRN zajmowało się przydziałem materiałów budowlanych. Potrzeby rolników w tym zakresie były zapewne duże, jednak nie możemy określić jak wielkie ze względu na brak zachowanego materiału źródłowego z lat 1954–1957. Przydziały materiałów były stanowczo niewystarczające i dalekie od zaspokojenia minimalnych potrzeb ludności. Sytuacja stopniowo uległa przemianie w 1956 r. po tzw. odwilży październikowej oraz VIII plenum Komitetu Centralnego PZPR.

W 1952 r. wprowadzono obowiązkowe dostawy płodów rolnych od rolników, choć już wcześniej chłopcy byli zobligowani do dostarczania określonych kontyngentów ziemiopłodów na rzecz państwa, ale pod różnymi nazwami. Realizacja tych zobowiązań napotykała jednak liczne trudności i nie

24 M. Gończar, *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 37.

25 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/14, k. 4, 13.

26 AŁUW, Akta osobowe Stanisława Szukalskiego, sygn. 249/2387, k. b. pag.

przebiegała zgodnie z oczekiwaniami władz. Rolnicy tłumaczyli się m.in. niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi, takimi jak susze, powodzie czy zalewanie pól, a także niską mlecznością krów. Wielu z nich skarżyło się na wysokie wymagania dotyczące dostaw, a także wyrażało niechęć wobec obowiązku oddawania państwu własnych płodów rolnych. Władze administracyjno-partyjne postrzegały takie postawy jako celowe i antypaństwowe. Osoby, które nie wywiązywały się z nałożonych obowiązków, były poddawane różnorodnym sankcjom – od usuwania z funkcji w lokalnych władzach, przez rozmowy dyscyplinujące, publiczne napiętnowanie, aż po kierowanie spraw do kolegów do spraw karno-administracyjnych.

Pomimo październikowej „odwilży” w roku 1956 system obowiązkowych dostaw na obszarach wiejskich nadal funkcjonował, jednakże nie był już tak rygorystyczny ani wymuszany przemocą. Wprowadzono nowe wytyczne dotyczące polityki rolnej, które m.in. przewidywały obniżenie obowiązkowych dostaw zbóż o 35%, ziemniaków i żywca o 19%, podniesienie cen skupu oraz zmniejszenie progresji obowiązkowych dostaw i podatku gruntowego²⁷. W przypadkach losowych rolnicy mogli występować do Prezydium GRN o umorzenie w części lub w całości dostaw obowiązkowych i takowe ulgi, jeśli zaistniały ku temu przesłanki, otrzymywano²⁸. Na jednej z sesji w 1958 r. radny Stefan Misiaczyk odniósł się do obowiązkowych dostaw zboża, oświadczając²⁹:

że sam jeszcze nie odstawił bo nie ma zboża, w ogóle w tym roku wielu rolników padło klęską, szczególnie ci co mają podmokłe ziemie niedrenowane, zamiast zboża urodziła się miotła, rolnicy ci nie będą mieli zboża do siewu i wyżywienia swych rodzin i takim rolnikom trzeba dopomóc. [...] Należy na podania rolników zastosować odpowiednie ulgi – dać im pomoc.

Na omawianym terenie funkcjonowało kilka zlewni mleka, do których okoliczni rolnicy byli zmuszeni obowiązkowo odstawać mleko. Podlegały one pod Zakład Mleczarski w Zduńskiej Woli.

27 A. Jezierski, B. Petz, *Historia gospodarcza Polski Ludowej 1944–1975*, Warszawa 1980, s. 207.

28 Z dniem 1 stycznia 1972 r. obowiązkowe dostawy zostały zniesione. Spotkało się to z wielkim uznaniem ze strony rolników. Zaległości jednak należało uregulować, gdyż zostały przeliczone na gotówkę, którą trzeba było zapłacić.

29 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/1, k. 86.

2 lutego 1958 r. po raz drugi odbyły się wybory do rad narodowych. Gromada w Wielkiej Wsi została podzielona na cztery okręgi wyborcze. Wybrano łącznie 25 radnych. Z okręgu wyborczego nr 1 radnymi zostali: Teofil Kwiatyszek (Rzepiszew), Stanisław Sadowski (Górna Wola), Aurelia Sobowska (Górna Wola), Helena Wojciechowska (Rzepiszew), Henryk Zbrojewski (Rzepiszew). Z okręgu nr 2 do rady weszli: Jan Lichy (Tarnówka), Jan Podsiadły (Szadek), Józef Rosiński (Wilamów), Waław Szewczyk (Szadek), Antoni Szkudlarek (Wilamów), Eugeniusz Zbrojewski (Tarnówka). W okręgu nr 3 mandat radnego uzyskali: Zygmunt Jagiełło (Kobyła Miejska), Waław Janczak (Karczówek), Antoni Kolad (Karczówek), Stanisław Kolad (Kobyła Miejska), Bolesław Skorupa (Kromolin), Stanisław Szukalski (Kromolin), Adam Śliwiński (Karczówek). Radnymi w ostatnim okręgu nr 4 byli: Kazimierz Lenc (Wielka Wieś), Stefan Misiaczyk (Wielka Wieś), Stanisław Niewiadomski (Szadkowice), Leon Poreda (Wielka Wieś), Edward Rudzki (Szadkowice), Bolesław Swarzyński (Szadkowice), Bolesław Turajczyk (Szadkowice)³⁰.

Pierwsza sesja wybranej rady odbyła się 18 lutego 1958 r. w lokalu Prezydium GRN w Wielkiej Wsi. Spotkanie otworzył dotychczasowy sekretarz gromadzki Leon Poreda. Po ślubowaniu radnych dokonano wyboru nowego przewodniczącego i dwóch członków Prezydium GRN. Ponownie na przewodniczącego wybrano Stanisława Szukalskiego, a członkami prezydium zostali Eugeniusz Zbrojewski i Stanisław Niewiadomski³¹. Dokonano także wyboru członków poszczególnych komisji gromadzkich (radzieckich), do których na następnej sesji dokooptowano dodatkowe osoby spoza rady³²:

- I. Komisja Finansowo-Budżetowa – przewodniczący: Stanisław Kolad; członkowie: Stanisław Czyżewski, Ignacy Jasiński, Bolesław Skorupa, Antoni Szkudlarek, Adam Śliwiński.
- II. Komisja Rolna – przewodniczący: Edward Rudzki; członkowie: Waław Janczak, Władysław Olejnik, Józef Rosiński, Bolesław Turajczyk, Bolesław Turajczyk³³.

30 Ogłoszenie Okręgowej Komisji Wyborczej w Sieradzu dla wyborów do gromadzkich rad narodowych z dnia 2 lutego 1958 r. Zob. Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 15 kwietnia 1958 r., nr 2, poz. 6.

31 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/I, k. 1–13.

32 Tamże, k. 14–15, 45.

33 Zam. Wielka Wieś. Zob. tamże, k. 45.

III. Komisja Oświaty, Kultury i Zdrowia – przewodnicząca: Helena Wojciechowska; członkowie: Antoni Błaszczyk, Kazimierz Lenc, Jan Lichy, Helena Urbańska.

IV. Komisja Mienia i Urzędzeń Gromadzkich – przewodniczący: Wacław Szewczyk; członkowie: Stanisław Mikołajczyk, Stefan Misiaczyk, Konstanty Mistrzak, Stanisław Sadowski.

Funkcja sekretarza gromadzkiego pochodziła z nominacji PRN, a na to stanowisko ponownie powołano Leona Poređ³⁴. Sekretarz wypełniał także zadania kierownika biura Prezydium GRN w myśl rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 lutego 1958 r. w sprawie zasad i trybu powoływania sekretarza gromadzkiego oraz jego obowiązków i praw³⁵.

W dniach 26–27 kwietnia 1958 r. ludność gromady wybrała sołtysów w dziewięciu sołectwach. Zniesiony dotychczas urząd sołtysa został przywrócony na mocy ustawy z 1958 r.³⁶, w świetle której zebranie wiejskie zwołane przez przedstawiciela gromadzkiej rady narodowej wybierało sołtysa na okres trzech lat spośród osób uprawnionych do udziału w zebraniu wiejskim. Sołtysami zostali wówczas wybrani: w Górnej Woli (wieś i parcelacja Górna Wola) – Michał Sobowski, w Karczówku (kolonia Cesarska Łaska, wieś Dziewulin, kolonia i wieś Karczówek) – Wacław Janczak³⁷, w Kobylu Miejskiej (Lasy Państwowe Kobyla Jamno, wieś Kobyla Miejska) – Kazimierz Sarnik, w Kromolinie (wieś Kromolin Stary, osada Kromolin Aleksandrów, osada Kromolin Smolarnia) – Józef Skonieczny, w Rzepiszewie (kolonia Antonin, wieś i parcelacja Rzepiszew) – Henryk Zbrojewski, w Tarnówce (kolonia i wieś Tarnówka) – Ignacy Mistrzak, w Szadkowicach (wieś i parcelacja Ogrodzim, parcelacja Probostwo Szadek, kolonia, leśnictwo i wieś Szadkowice, osada Nagrobla, osada młyńska Skóra, osada Wardęga, osada Zimne Wody) – Stanisław Niewiadomski, w Wielkiej Wsi (kolonia Kromolin Nowy, kolonia Starostwo Szadek, Lasy Państwowe Kromolin, wieś i parcelacja Wielka Wieś) – Władysław Olejnik, w Wilmowie (Lasy Państwowe Wilamów, kolonia, parcelacja i wieś Wilamów) – Stanisław Czyżewski³⁸. Warto dodać, że trzech sołtysów było radnymi, członkami PZPR było dwóch

³⁴ Tamże, k. 44–45, 49.

³⁵ Dz.U. 1958, nr 10, poz. 34.

³⁶ Dz.U. 1958 nr 5 poz. 16.

³⁷ Zastąpiony następnie przez Aleksandra Sulińskiego. Zob. APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/I, k. 171.

³⁸ Stanisław Czyżewski zmarł 7 sierpnia 1959 r. Zob. tamże, k. 205.

sołtysów, członkiem Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (dalej: ZSL) był jeden sołtys, a reszta pozostawała bezpartyjna (sześciu)³⁹. Opiekę nad sołtysami sprawował sekretarz gromadzki, który też był odpowiedzialny za ich szkolenie. Sołtys miał swojego zastępcę, czyli podsołtysa, wybranego przez społeczność wiejską.

Na terenie gromady istniała i funkcjonowała cegielnia w Nowym Kromolinie. Przeprowadzona w 1958 r. kontrola przez Komisję Rolną Prezydium GRN w Wielkiej Wsi ujawniła szereg nieprawidłowości w zakresie produkcji cegieł. Interweniowano w tej sprawie u dyrekcji cegielni w Zduńskiej Woli, czego efektem była zmiana kierownika i palacza w Nowym Kromolinie⁴⁰. Z kolei dość dobrze działał młyn gospodarczy w osadzie Nagrobli Młyńskiej. W 1964 r. zatrudniał pięciu pracowników: kierownika, trzech pracowników fizycznych na pełnym etacie i jedną osobę na pół etatu (rencista) i był zaliczany do lepiej pracujących w powiecie sieradzkim⁴¹. Stan ten utrzymywał się przez kolejne lata, gdy jego kierownikiem był Jan Ostrycharczyk⁴².

W wyniku likwidacji z początkiem 1959 r. gromady Sikucin dokooptowano w skład GRN w Wielkiej Wsi radnych zniesionej jednostki administracyjnej. Byli to: Franciszek Dzienniak (Kotlinki – Jamno, robotnik), Tadeusz Puś (Kotlinki, rolnik), Józef Przybylski (Sikucin, młodzieżowiec), Władysław Siekierski (Kotlinki – Jamno, rolnik), Stanisław Wiercioch (Reduchów, leśniczy), Jadwiga Witkowska (Sikucin, pracownik Prezydium GRN), Teresa Zawiera (Sikucin, nauczycielka). Łącznie rada od stycznia 1959 r. liczyła 31 członków⁴³.

Na sesji odbytej 7 czerwca 1959 r. doszło do ciekawej dyskusji między radnymi, uczestniczącymi w posiedzeniu gośćmi i mieszkańcami. Radny Stefan Misiaczyk zadał pytanie przewodniczącemu Szukalskiemu, kto dokonał wybryku chuligańskiego i przewrócił pomnik – głaz poświęcony bohaterom walk 1918–1920 w Wielkiej Wsi (w Starostwie Szadek). Stanisław Szukalski wówczas zwrócił się do obecnych, aby bliżej wszystkim wyjaśnili, dlaczego

³⁹ Tamże, k. 65, 69–70, 171.

⁴⁰ Tamże, k. 126.

⁴¹ Tamże, sygn. 257/16, k. 249–250.

⁴² W 1969 r. załogę młyna gospodarczego tworzyli: kierownik – Jan Ostrycharczyk, dwóch młynarzy – Marian Czekalski i Stanisław Kaczmarek, i pracownik fizyczny – Natalia Ostrycharczyk. Zob. tamże, sygn. 257/17, k. 84–86.

⁴³ Z grona radnych GRN w Wielkiej Wsi ubył Wacław Janczak. Zob. tamże, sygn. 257/1, k. 133–134, 164.

władze gminy przed wojną podjęły decyzję o postawieniu tego pomnika i jakimi się kierowali pobudkami. Sprawę wyjaśnił gajowy Leśnictwa Szadek Józef Pędziwiatr, mówiąc⁴⁴:

sprawę te znam osobiście, gdyż sam był tą sprawą zainteresowany, gdyż w dniu 12 listopada 1918 r. w czasie rozbrajania Niemców tu właśnie na krzyżowanych drogach – Szadek, Zd.[uńska] Wola i Warta oddział niemiecki, uzbrojony – postawił silny opór Polakom rozbrajającym Niemców – przysłano tu pomoc Polakom w sile ściągniętych z okolic Zd.[uńskiej] Woli, między innymi był też obecny i ob. Pędziwiatr Józef, gajowy. Zanim jednak posiłki nadeszły oddział niemiecki został już rozbity, lecz w potyczce tej padło 10 ludzi z byłej gminy Szadek a między innymi brat ob. Misiaczyka Stefana, dlatego też ob. Misiaczyk Stefan tą sprawą żywo interesuje się. Jak wynika z wyjaśnień ob. Pędziwiatra J., gajowego i innych radnych – pamiętających czasy rozbrajania Niemców w roku 1918 – nazwiska wyryte na pamiątkowym kamieniu – to bohaterowie polegli w roku 1918 podczas rozbrajania Niemców.

Rada byłej gminy Szadek, przed 1939 r. w hołdzie bohaterom poległym podczas rozbrajania Niemców – uchwaliła wystawić pamiątkowy kamień z wyrytymi nazwiskami 10-ciu poległych z terenu byłej gminy Szadek, kamień ten stał na miejscu krzyżowania się dróg „Szadek-Zd.[uńska] Wola-Warta” do czasu wkroczenia Niemców w 1939 r.

Niemcy wydali rozkaz zniszczenia tego pamiątkowego kamienia, zlecając tę czynność ob. Jankowskiemu Józefowi woźnemu byłej gminy Szadek a obecnie sprzątaczkowi w biurze tutejszego prezydium. Ob. Jankowski Józef kamienia tego jednak nie zniszczył a tylko zakopał w ziemię, gdzie przeleżał do czasów dzisiejszych. Podczas poszerzania skrzyżowania drogi Warta-Zd.[uńska] Wola kamień ten odkopano i Wydział Komunikacji Drogowej po uzgodnieniu z Władzami Powiatowymi kamień ten ustawił w alei cmentarnej. Ponieważ został ustawiony niewłaściwie – krzywo, przeto został zdjęty z podium – by na tym samym miejscu ustawić go poprawnie.

W dalszej części rozgorzalej dyskusji podczas obrad, na pytanie, czy pomnik ma zostać przewieziony na cmentarz św. Wawrzyńca i stanąć przy grobach poległych żołnierzy z września 1939 r. (według zaleceń władz powiatowych), czy też ma pozostać na miejscu, gdzie już się znajduje, tj. po wschodniej stronie skrzyżowania i drodze prowadzącej na cmentarz św. Idziego,

44 Tamże, k. 186–187.

radni jednogłośnie uchwalili, aby pamiątkowy kamień pozostał na dotychczasowym miejscu, gdzie już wymurowano pod niego podium. Protokolant, czyli sekretarz gromadzki Leon Poreda, ponadto zapisał⁴⁵: „[...] należy go tylko ustawić prosto, we właściwym kierunku i niech przypomina wszystkim, że wiele musiało przelać krwi zanim faszyzm niemiecki został zmiażdżony bohaterskim wysiłkiem różnych narodów w oparciu o Związek Radziecki”.

Oczywiście przytoczony tu zapis jest wierutnym kłamstwem, gdyż pomnik ufundowany został w 1938 r. w 20. rocznicę odzyskania niepodległości i był hołdem dla poległych mieszkańców gminy Szadek w większości podczas wojny polsko-bolszewickiej (1919–1921), a w zdecydowanej mniejszości tylko tych zabitych podczas rozbrajania Niemców (1918). To jednak nie mogło paść z ust radnych i mieszkańców na sesji w okresie rządów władz komunistycznych, zależnych od władz ZSSR, a tym bardziej znaleźć się w sporządzonej oficjalnej dokumentacji urzędowej. Mimo wszystko dobrze się stało, że pamiątkowy głaz przetrwał czas okupacji niemieckiej oraz trudne lata powojenne⁴⁶.

19 lipca 1959 r. została zwołana nadzwyczajna sesja GRN, celem której było uczczenie 15. rocznicy powstania Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Po wysłuchaniu okolicznościowych referatów i podjęciu okolicznościowej uchwały radni wraz z sołtysami oraz przedstawicielami organizacji społeczno-politycznych, w tym Gromadzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu, przeszli na cmentarz św. Wawrzyńca, gdzie złożyli wieńce i kwiaty na grobach poległych polskich żołnierzy. Na zakończenie odśpiewano hymn Polski „Jeszcze Polska nie zginęła”⁴⁷.

Po zniesieniu gromady Górna Wola (1.01.1958) oraz likwidacji gromady Sikucin (1.01.1959) i częściowym włączeniu jej obszaru do gromady Wielka Wieś (kolonia Hamentów, wieś i osada leśna Jamno, wieś i kolonia Kotlinki, wieś i parcelacja Kotliny, wieś, kolonia i parcelacja Reduchów, osada młyńska Reduchów-Babieniec, wieś i kolonia Sikucin) zakres pracy pracowników tutejszego prezydium w dużym stopniu uległ zwiększeniu, szczególnie pod względem ściągalności obowiązkowych dostaw. Dodatkowo została zaangażowana do pracy Jadwiga Witkowska (ur. 1936, zam. Jamno), dotychczas wykonująca obowiązki sekretarki Prezydium GRN w Sikucinie.

45 Tamże, k. 187.

46 O pomniku czytaj więcej D. Stefańska, *Gdy ginie ludzka pamięć, mówią kamienie – rzecz o obelisku w Starostwie Szadek*, „Biuletyn Szadkowski” 2017, t. 17, s. 149–159.

47 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/1, k. 194–195.

Pracowali w nim jeszcze Tadeusz Pluciński oraz Józef Przybylski i wspomniani wcześniej Tadeusz Ustyniak i Maria Zięba⁴⁸.

24 października 1960 r. radni w odpowiedzi na liczne straty wywołane powodzią powołali do życia Koło Gromadzkie Pomocy Społecznej, które miało za zadanie zbieranie dobrowolnych ofiar na rzecz powodzian. W tym celu wyłoniono „trójki” w poszczególnych wsiach⁴⁹.

Na początku lat. 60. mechanizacja rolnictwa na terenie gromady szła opornie. Rozpoczęto więc intensywne propagowanie powoływania kółek rolniczych. Była to ukryta forma kolektywizacji wsi. Z drugiej strony liczne przywileje kółek rolniczych w ówczesnym systemie gospodarczym dawały możliwość propagowania mechanizacji rolnictwa. Na polskiej wsi pojawiły się „kółkowe” traktory, snopowiązałki i inne maszyny rolnicze⁵⁰.

Po zakończeniu wojny występował trwały niedobór ciągników oraz różnego rodzaju maszyn rolniczych, w związku z czym większość prac wykonywano ręcznie lub przy użyciu koni. Prace te były bardzo uciążliwe i wymagały dużego nakładu czasu. Od początku lat 50. ubiegłego wieku władze stawiały priorytet na mechanizację siewu, szczególnie poprzez wprowadzenie siewników rządowych, oraz na mechaniczne wykonywanie omłotów za pomocą maszyn omłotowych. Znaczący postęp w mechanizacji rolnictwa indywidualnego nastąpił dopiero na przełomie lat 50. i 60., kiedy na obszarach wiejskich powstawały coraz liczniejsze kółka rolnicze, oferujące usługi maszynowe. Realizacja tego procesu nie byłaby możliwa bez zwiększenia produkcji traktorów, narzędzi oraz maszyn i urządzeń rolniczych.

Na terenie gromady Wielka Wieś rozpoczęto organizować kółka rolnicze, podobnie jak w całym kraju po roku 1957. Na 11 istniejących na początku lat 60. kółek rolniczych, które w większości nie przejawiały działalności, tylko Kółko Rolnicze w Tarnówce posiadało traktor z zestawem maszyn. O ogromnych trudnościach w tym zakresie niech świadczy fakt, że „na ogólną ilość

⁴⁸ Tamże, sygn. 257/14, k. 20, 104.

⁴⁹ Koło Gromadzkie Pomocy Społecznej tworzyli: przewodniczący – Stanisław Szukałski (przewodniczący Prezydium GRN), zastępca przewodniczącego – Zofia Keglerywa (kierownik szkoły w Sikucinie), sekretarz – Zbigniew Wojtylak (sekretarz POP PZPR w Wielkiej Wsi), skarbnik – Leon Poreda (sekretarz gromadzki), członkowie – Edward Rudzki (leśniczy), Stefan Misiaczyk (prezes GK ZSL), Anna Dziarmarska (prezes kółka Rolniczego w Wielkiej Wsi), Józef Rosiński (przewodniczący Komisji Rolnej), Józef Dobrowolski (naczelnik OSP w Sikucinie), Antoni Wojciechowski (kierownik szkoły w Rzepiszewie). Zob. tamże, k. 281–282.

⁵⁰ Z. Landau, W. Roszkowski, *Polityka gospodarcza II RP i PRL*, Warszawa 1995, s. 270.

22 członków w Kółku Roln.[niczym] Wielka Wieś – opłaciło zaledwie składki na bieżąco 5 członków, reszta zalega⁵¹.

W tym samym czasie, gdy na omawianym terenie rodziły się kółka rolnicze, zawiązały się koła gospodyń wiejskich. Powołano do życia również spółki wodne, czuwające nad konserwacją urządzeń melioracyjnych. Melioracja była ważną kwestią. Najczęściej w czynie społecznym prowadzono konserwację rowów.

Analizowany obszar obsługiwał urząd pocztowy w Szadku. Od połowy lat 50. dokonywano elektryfikacji poszczególnych wsi. W 1960 r. zelektryfikowanych było w gromadzie tylko 111 gospodarstw⁵². Niektóre wsie musiały długo czekać na ten proces.

W 1960 r. na terenie gromady były zorganizowane cztery szkoły szczebla podstawowego: w Kromolinie (kierownik – Genowefa Wasiak)⁵³, Rzepiszewie (kierownik – Antoni Wojciechowski)⁵⁴, Sikucinie (kierownik – Zofia Keglerowa) i Wilamowie (kierownik – Czesław Kałużny)⁵⁵. Duża część dzieci gospodarzy uczęszczała do dziewięcioklasowej szkoły w Szadku⁵⁶. Dzieci i mieszkańców gromady leczył Ośrodek Zdrowia w Szadku (w 1960 r. z jego pomocy skorzystało 297 chorych)⁵⁷.

Po zakończeniu okupacji niemieckiej trudna sytuacja materialna na polskiej wsi nie zachęcała do rozwoju szerokiej działalności kulturalnej. Na omawianym obszarze nie było placówek kulturalnych takich jak świetlice czy domy ludowe, a całe życie kulturalne koncentrowało się w gromadzkich

51 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/14, k. 366.

52 Tamże, k. 345.

53 Szkoła o charakterze jednoklasowym mieściła się w drewnianym wynajmowanym budynku. Projektowano, aby w czynie społecznym wybudować we wsi nowy gmach szkolny. Zawiązał się nawet Komitet Budowy Szkoły, a rolnicy wsi Kromolin dobrowolnie opodatkowali się po 100 zł celem zakupienia wapna i cementu, a także zobowiązali się dowozić kamień na fundament. Roboty miały ruszyć wiosną 1959 r., jednak tak się nie stało, a nowa szkoła nigdy nie powstała. Zob. tamże, sygn. 257/1, k. 136.

54 W szkole w Rzepiszewie od 1 listopada 1958 r. funkcjonowała dwuletnia Szkoła Przysposobienia Rolniczego. Zob. tamże, k. 107.

55 W Wilamowie istniała szkoła o charakterze jednoklasowym. Zob. tamże, k. 289.

56 Tamże, sygn. 257/14, k. 345–346.

57 Tamże, k. 346.

bibliotekach, punktach bibliotecznych oraz remizach OSP, gdzie wystawiano sztuki ludowe, organizowano zabawy połączone ze śpiewami i z tańcami⁵⁸.

Istniejąca Gromadzka Biblioteka Publiczna w Wielkiej Wsi (w budynku Prezydium GRN) obsługiwała pięć wsi: Karczówek, Kobylę Miejską, Kromolin, Szadkowice i Wielką Wieś. W 1959 r. na jej terenie były zorganizowane tylko dwa punkty biblioteczne, a jej kierownicy nie pobierali za swoją pracę wynagrodzenia. Kierownikiem gromadzkiej biblioteki była szadkowska nauczycielka Daniela Mielczarek, a na księgozbiór składało się 2217 woluminów przy 361 czytelnikach⁵⁹. W Rzepiszewie mieściła się także Gromadzka Biblioteka Publiczna zlikwidowanej gromady Górna Wola. Była w posiadaniu 1306 książek i miała zorganizowane dwa punkty biblioteczne (Górna Wola, Rzepiszew)⁶⁰. Niedługo później przestała istnieć.

16 kwietnia 1961 r. odbyły się po raz trzeci wybory do gromadzkich rad narodowych. Zwiększono liczbę radnych gromady Wielka Wieś do 27. Z okręgu wyborczego nr 1 zostali wybrani: Leon Chyckiński, Jadwiga Kluszczyńska, Jan Lichy, Józef Rosiński, Stanisław Sadowski, Aurelia Sobowska, Antoni Szkudlarek, Antoni Wojciechowski, Eugeniusz Zbrojewski. W okręgu wyborczym nr 2 radnymi zostali: Antoni Kolad, Stanisław Kolad, Józef Kołęda, Stanisław Szukalski, Adam Śliwiński. Okręg wyborczy nr 3 wyłonił następujące osoby: Marian Durka, Stefan Misiaczyk, Stanisław Niewiadomski, Leon Poreda, Edward Rudzki, Bolesław Swarzyński. W okręgu wyborczym nr 4 mandat radnego uzyskali: Franciszek Dzienniak, Ludwik Fret, Irena Maćkowiak, Tadeusz Pluciński, Józef Sznajder, Stanisław Zagata, Teresa Zawiera⁶¹. Do trzyosobowego prezydium zostali wybrani: Stanisław Szukalski – przewodniczący, Aurelia Sobowska i Stefan Misiaczyk – członkowie⁶².

Z początkiem 1962 r. obszar gromady już po raz trzeci uległ powiększeniu. W jej skład włączono teren zniesionej 31 grudnia 1961 r. gromady Prusinowice. Zmiana ta skutkowała tym, że na obszarze gromady Wielka Wieś funkcjonowało już 16 sołectw, zarządzanych przez następujących sołtysów:

58 W Szadku istniały: kino, świetlica młodzieżowa i miejska biblioteka. Zob. APŁOS, tamże, k. 347.

59 Tamże, k. 186–187.

60 Tamże, k. 208.

61 Ogłoszenie Okręgowej Komisji Wyborczej w Sieradzu dla wyborów do gromadzkich rad narodowych z dnia 16 kwietnia 1961 r. Zob. Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 5 sierpnia 1961 r., nr 6, poz. 34.

62 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/16, k. 91.

Borki Prusinowskie – Michał Staniaszczyk, Górna Wola – Michał Sobowski, Góry Prusinowskie – Jan Urbański, Grzybów – Antoni Przygocki, Karczówek – Aleksander Suliński, Kobyla Miejska – Kazimierz Sarnik, Kotlinki – Stanisław Dzienniak, Kromolin – Józef Skonieczny, Prusinowice – Jan Pietras, Reduchów – Marian Krupiński, Rzepiszew – Leon Chyckiński, Sikucin – Wacław Król, Szadkowice – Bolesław Swarzyński, Tarnówka – Ignacy Mistrzak, Wielka Wieś – Władysław Olejnik, Wilamów – Henryk Sobijewski⁶³.

W 1963 r. uległ zmianie, ale także rozszerzeniu, skład osobowy Prezydium GRN. 19 grudnia 1963 r. ze swojej funkcji z powodu złego stanu zdrowia zrezygnował Stanisław Szukalski⁶⁴. Nowym przewodniczącym został wybrany Franciszek Dzienniak, a jako trzeci członek w gremium prezydium wszedł Edward Rudzki⁶⁵.

Dotychczas samodzielnie działająca biblioteka w Prusinowicach stała się Filią Gromadzkiej Biblioteki Publicznej w Wielkiej Wsi⁶⁶. Jednak warunki placówki „matki” nie były najlepsze: jednoizbowy lokal o wymiarach 5 m x 4 m, dwa prostokątne stoły, trzy okrągłe stoły, cztery krzesła, siedem regałów⁶⁷. Bibliotekę – celem poprawy warunków jej pracy – postanowiono w 1964 r. przenieść z Wielkiej Wsi do Sikucina. Postulatu tego jednak nie spełniono⁶⁸.

W 1967 r. na terenie gromady ogółem było siedem punktów bibliotecznych. Pięć na terenie biblioteki w Wielkiej Wsi, tj. w Kromolinie, Rzepiszewie, Sikucinie, Szadkowicach i Wilamowie, dwa punkty biblioteczne były obsługiwane przez filię w Prusinowicach, w Borkach Prusinowskich i Grzybowie. Filia Gromadzkiej Biblioteki Publicznej w Prusinowicach mieściła się w lokalu miejscowego Państwowego Gospodarstwa Rolnego. Kierowana była przez Cecylię Golińską i posiadała 1986 książek. W filii działał młodzieżowy zespół artystyczny wyposażony w gitary, akordeony i mandoliny, utrzymywany przez Związek Zawodowy Państwowych Gospodarstw Rolnych. Dostępne były także projektor, telewizor i cieszące się dużą frekwencją kino⁶⁹.

63 Tamże, sygn. 257/15, k. 143.

64 Zmarł 1 sierpnia 1994 r. Zob. AŁUW, Akta osobowe Stanisława Szukalskiego, sygn. 249/2387, k. b. pag.

65 Tamże, sygn. 257/16, k. 123.

66 Tamże, k. 92.

67 Tamże, sygn. 257/15, k. 152.

68 Tamże, sygn. 257/16, k. 124; 257/2, k. 149; 257/7, k. 4–5.

69 Tamże, sygn. 257/15, k. 284–285.

Innymi placówkami mającymi na celu szeroko pojętą działalność kulturalną były kluby książki i prasy „Ruch”, kluby rolnika GS i klubokawiarnie. W tym okresie na opisywanym obszarze funkcjonowały dwie klubokawiarnie w Wilamowie i od 11 listopada 1966 r. w Prusinowicach. Ta ostatnia była czynna codziennie, z wyjątkiem poniedziałków w okresie letnim w godz. 16.00–23.00, a jesienią i zimą w godz. 14.00–21.30. Każdego wieczoru w klubokawiarni było do 50 osób, przeważnie młodzieży pozaszkolnej, a dzieci szkolne przychodziły tam tylko w godzinach audycji młodzieżowych. Na wyposażenie placówki składało się osiem stolików, lada bufetowa, adapter, telewizor, różne gry planszowe i czasopisma (m.in. „Chłopska Droga”, „Zielony Sztandar”, „Dziennik Ludowy”, „Przyjaźń”, „Ekran”, „Argumenty”, „Agrochemia”, „Polityka”, „Zaranie”, „Sztandar Młodych”, „Kraj Rad”). Przy klubokawiarni działała 13-osobowa rada klubu wspierająca działalność placówki i jej kierownika Jadwigę Wielkopolską, organizując m.in. wykłady o różnej tematyce. Utrzymywanie placówki, podobnie jak w Wilamowie, spoczywało na GS w Szadku i Prezydium GRN w Wielkiej Wsi⁷⁰.

Na terenie gromady nie przejawiał działalności sportowej ani jeden zorganizowany Ludowy Zespół Sportowy (dalej: LZS). Brakowało także wzorcowo urządzonego boiska sportowego, a młodzież korzystała jedynie z boisk szkolnych⁷¹. Celem zespolenia niezorganizowanych zespołów młodzieżowych dopiero 13 kwietnia 1971 r. powołano do życia Gromadzki Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki pod przewodnictwem Mieczysława Sarzały, kierownika szkoły w Sikucinie⁷².

Niedostateczny stan dróg powodował liczne trudności, które dotkliwie odczuwała społeczność gromady. Kwestie związane z budową oraz remontami dróg często zajmowały uwagę miejscowych radnych. W początkowym okresie istotną rolę odgrywały roboty szarwarkowe, które były powiązane z pracami drogowymi. Po ich zniesieniu w 1958 r. powołano fundusz gromadzki, na który nałożono opodatkowanie gospodarstw rolnych, jednostek gospodarki uspołecznionej – zarówno państwowych, jak i spółdzielczych – a także rzemieślników, prywatnych przedsiębiorstw i innych podmiotów. Środki zgromadzone w tym funduszu przeznaczano na cele lokalne, w szczególności na utrzymanie i rozwój dróg oraz wsparcie realizacji innych prac

⁷⁰ Tamże, sygn. 257/2, k. 286.

⁷¹ Tamże, k. 576.

⁷² W 1971 r. w formie niezorganizowanej istniały koła LZS w Krokocicach, Prusinowicach i Woli Krokockiej. Zob. tamże, sygn. 257/17, k. 157–158, 163.

społecznych. W latach 1961–1964 wybudowano 4 km dróg bitych, 5,5 km dróg żwirowych, dokonano gruntownej naprawy mostów w Prusinowicach, Reduchowie i dokonywano bieżących remontów dróg⁷³. W kolejnych latach (1965–1969) oddano do użytku kolejne 8 km dróg bitych, 14 km dróg żwirowych, wybudowano trzy mosty betonowe i jeden drewniany⁷⁴.

Po roku 1956 upadły niemal wszystkie sztucznie tworzone spółdzielnie produkcyjne. Dało to szybki efekt wzrostu produkcji rolniczej. Zmniejszyły się wymiary przymusowych dostaw, podniesiono ceny skupu. Postawiono na spółdzielczość mleczarską, ogrodniczą i kredytową. Rozwijano państwowe ośrodki maszynowe (dalej: POM), które świadczyły usługi maszynowe dla rolników. Nastąpił wzrost zaopatrzenia w nawozy sztuczne i materiały budowlane.

W latach 1961–1964 oddano do użytku agronomówkę, lecznicę weterynaryjną oraz w Wielkiej Wsi filię POM w Zapolu, usługującą na terenie gromad: Janiszewice, Korczew, Krokocice, Rossoszyca, Wielka Wieś oraz miasto Szadek⁷⁵. W Wilamowie otworzono klubokawiarnię. Wybudowano trzy baseny przeciwpożarowe, a wszystkie ochotnicze straże pożarne wymieniły ręczne sikawki na motopompy. Zmeliorowano 318 ha gruntów. W latach 60. dało się zauważyć większe zainteresowanie wśród rolników budową silosów. W 1964 r. zbudowano ich 23 na ogólną liczbę 28 silosów betonowych na terenie całej gromady. Stale rosła liczba kółek rolniczych dorabiających się kolejnych maszyn rolniczych⁷⁶.

Władze gromadzkie, we współpracy z instytucjami takimi jak służba rolna, komisja rolna oraz GS, odpowiadały za organizację kampanii wiosenno-siewnej, żniwno-omłotowej oraz jesienno-siewnej (obejmującej siew i wykopki). Celem tych działań było wypracowanie odpowiednich form i metod mających na celu zwiększenie produkcji rolnej w gospodarstwach indywidualnych. Prace związane z planowaniem sezonowych zadań rolnych prowadzono trzykrotnie w ciągu roku. Ponadto opracowywano plany gromadzkie, w których priorytetowe miejsce zajmowało rolnictwo, a także plany dotyczące szeroko rozumianej organizacji życia wiejskiego.

Pomaganiem chłopom, szkoleniami oraz opracowywaniem planów z zakresu rolnictwa zajmowali się zatrudnieni przez władze specjaliści. Nie

⁷³ Tamże, sygn. 257/16, k. 269.

⁷⁴ Tamże, sygn. 257/2, k. 574.

⁷⁵ Tamże, sygn. 257/16, k. 269.

⁷⁶ Tamże, sygn. 257/2, k. 9–11.

uwzględniając działających przy radach narodowych komisji rolniczych, już od 1957 r. misję tę powierzono instruktorom rolnym. Ówczesnie nakreślona nowa polityka rolna reaktywowała kółka rolnicze i ich związki, z jednoczesnym powołaniem służby rolnej. Formalnie funkcję instruktora rolnego wprowadzono zarządzeniem Ministra Rolnictwa na początku kolejnego roku⁷⁷. Był on na etacie powstałego Powiatowego Związku Kółek Rolniczych. Od tej chwili można powiedzieć, że w kraju wyłoniła się odrębna kategoria zawodowa fachowców określanych mianem początkowo instruktorami rolnymi, a od grudnia 1960 r. agronomami⁷⁸. Do podstawowych obowiązków agronomów należało stałe podnoszenie poziomu kultury rolnej, zapewnienie realizacji ustaw, uchwał i zarządzeń dotyczących produkcji rolniczej oraz wykonywanie statutowych zadań kółek rolniczych.

W 1961 r. wprowadzono administracyjnie nazwę „agronom” jako zastępstwo dla dotychczasowego określenia „instruktor rolny”. Termin „agronom gromadzki” mógł być mylący, gdyż mimo nazwy „agronom” formalnie był zatrudniony przez powiatowy związek kółek rolniczych i delegowany do pracy na obszarze konkretnej gromady. W związku z tym jego główne obowiązki polegały na współpracy z kółkami rolniczymi oraz działaniu na ich rzecz. Agronomowie pełnili funkcję przedstawicieli i promotorów rozwoju różnorodnych form społecznego zaangażowania, wspierali tworzenie nowych struktur organizacyjnych kółek rolniczych oraz kształtowali nowoczesne postawy społeczno-zawodowe wśród rolników⁷⁹.

W celu zapewnienia siedzib dla służby agronomicznej gromady zostały zobowiązane do budowy tzw. agronomówek. Zgodnie z przyjętymi założeniami realizowano trzy typy agronomówek, w tym typ I dla agronoma, II – dla agronoma i zootechnika, III – dla agronoma, zootechnika i lekarza weterynarii⁸⁰. Przez wiele lat funkcję agronoma w gromadzie Wielka Wieś pełnił Antoni Kolad.

77 Zarządzenie nr 122 Ministra Rolnictwa z dnia 17 stycznia 1958 r. w sprawie zadań instruktorów rolnych.

78 Zarządzenie nr 173 Ministra Rolnictwa z dnia 24 grudnia 1960 r. w sprawie zadań służby agronomicznej w zakresie podnoszenia produkcji rolniczej.

79 B.M. Wawrzyniak, *Doradztwo rolnicze w Polsce w latach 1918–2020*, „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2021, nr 2, s. 9–11.

80 Uchwała nr 378/60 Rady Ministrów z dnia 9 listopada 1960 r. w sprawie budowy domów dla gromadzkiej służby rolnej.

Obok agronoma gromadzkiego w 1963 r. powołano stanowisko zootechnika gromadzkiego, zatrudnianego przez Wydział Rolnictwa Prezydium PRN⁸¹. Wprowadzenie etatu zootechnika było elementem szerszego programu mającego na celu poprawę jakości zwierząt gospodarskich. Program ten obejmował m.in. tworzenie sieci stacji oceny zwierząt, zakładów unasienniania oraz placówek wylęgu drobiu. Podobnie jak agronomowie, zootechnicy byli delegowani do pracy na obszarze kilku gromad (rejonu) lub pojedynczej gromady. W latach 1963–1967 rozwój kadrowy zootechników gromadzkich był znacznie mniej dynamiczny w porównaniu z rozwojem liczebnym agronomów gromadzkich. Na ogół zootechnicy realizowali swoje zadania poprzez związki i zrzeszenia branżowe, spółdzielnie mleczarskie, zarządy kółek rolniczych, organizację obsługi rolnictwa czy GS⁸².

Z początkiem 1968 r. rozpoczęto organizację gromadzkiej służby rolnej⁸³. Strukturę tę budowano na bazie istniejących już etatów, obejmujących agronomów zatrudnionych wcześniej w powiatowych związkach kółek rolniczych oraz zootechników pracujących w powiatowych radach narodowych. Do nowo tworzonej formacji włączono również kadrę instruktorską wywodzącą się ze związków i zrzeszeń branżowych, instruktorów poradnictwa żywieniowego działających przy spółdzielniach mleczarskich, a także przedstawicieli służb instruktorskich przemysłu rolno-spożywczego i przemysłu lekkiego. Stanowiska agronoma gromadzkiego i zootechnika gromadzkiego zostały formalnie osadzone przy gromadzkich radach narodowych, stanowiąc ich integralny element organizacyjny⁸⁴.

Bezpośrednie zarządzanie pracą gromadzkiej służby rolnej powierzono agronomowi, którego wyznaczał przewodniczący GRN. Natomiast nadzór merytoryczny i specjalistyczny nad działalnością tej służby sprawował

81 Zarządzenie nr 27 Ministra Rolnictwa z dnia 25 marca 1963 r. w sprawie powołania i ustalenia zadań zootechników gromadzkich.

82 B.M. Wawrzyniak, *Doradztwo rolnicze w Polsce...*, s. 12–14.

83 Powstała na mocy uchwały nr 15 Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1967 r. w sprawie organizacji gromadzkiej służby rolnej i zarządzenia nr 14 Ministra Rolnictwa z dnia 6 lutego 1968 r. dotyczącego wytycznych w sprawie zadań i metod gromadzkiej służby rolnej oraz referenta rolnego.

84 W gromadach o dużym obszarze użytków rolnych, znacznym udziale gospodarstw powyżej 2 ha, niedostatecznym poziomie kultury rolnej mogły być tworzone stanowiska asystentów agronoma i zootechnika. Ponadto zobowiązano gromady, aby do końca 1970 r. utworzyły stanowiska referenta rolnego. Zob. B.M. Wawrzyniak, *Doradztwo rolnicze w Polsce...*, s. 14.

Wydział Rolnictwa Prezydium PRN. Głównym celem gromadzkiej służby rolnej było wspieranie dalszego wzrostu produkcji rolniczej oraz podnoszenie jakości i efektywności produkcji realizowanej w ramach kontraktacji. Do jej zadań należało m.in. organizowanie racjonalnego wykorzystania coraz liczniejszych środków produkcji, w szczególności nawozów mineralnych i przemysłowych mieszanek paszowych. Realizacja tych celów odbywała się poprzez prowadzenie szkoleń dla rolników, organizowanie pokazów i demonstracji w terenie, popularyzację wyników badań naukowych oraz nowoczesnych, sprawdzonych metod produkcji wykorzystywanych w najlepiej funkcjonujących gospodarstwach, a także poprzez indywidualny instruktaż. Do priorytetowych zadań służby należała realizacja planu nasiennego i planu ochrony roślin, ustalanie konkretnych zadań kontraktacyjnych dla poszczególnych wsi oraz propagowanie nowoczesnych metod hodowli zwierząt gospodarskich, w tym zakładanie tzw. gniazd reprodukcyjnych⁸⁵.

Wzrost plonów był w pewnym stopniu wynikiem wprowadzania chemicznych środków do zwalczania chwastów. Początkowo rolnicy odnosili się do tej metody z rezerwą, nie mając zaufania do skuteczności chemicznego niszczenia chwastów, które stanowiło dla nich zupełną nowość. Władze gromadzkie w Wielkiej Wsi, podobnie jak w innych częściach kraju, kładły szczególny nacisk na ochronę roślin poprzez chemiczne zwalczanie stonki ziemniaczanej, chwastów oraz innych szkodników. Mimo to wdrażanie tych działań postępowało powoli i z licznymi trudnościami. Zwalczanie stonki ziemniaczanej miało często charakter symboliczny i propagandowy. W atmosferze zagrożenia dla upraw całe wsie były mobilizowane do akcji, które przybierały formę „walki” z tym szkodnikiem. W celu nadzorowania oraz ograniczania występowania ognisk stonki powoływano pełnomocników gromadzkich ds. ochrony roślin oraz wiejskich przodowników ochrony roślin, którymi najczęściej byli sołtysi. Początkowo chrząszcze zbierano ręcznie, później zaczęto stosować środki chemiczne. Ważnym krokiem w kierunku intensyfikacji produkcji rolnej było również uchwalenie ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r., która nakładała na rolników obowiązek stosowania nawozów mineralnych. Celem tego aktu prawnego było zapewnienie minimalnych dawek tych nawozów w gospodarstwach rolnych, co miało przyczynić się do zwiększenia wydajności upraw i poprawy ogólnej efektywności rolnictwa⁸⁶.

85 Tamże, s. 14–15.

86 Dz.U. 1967, nr 23, poz. 109.

Z kolei rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 27 maja 1968 r. w sprawie objęcia upraw zboża i ziemniaków obowiązkiem planowego odnawiania materiału siewnego w gospodarstwach rolnych było ukierunkowane na stosowanie kwalifikowanego materiału siewnego⁸⁷.

30 maja 1965 r. odbyły się – równocześnie z wyborami do Sejmu – po raz czwarty z rzędu wybory do rad narodowych. Mieszkańcy gromady Wielka Wieś wybrali ponownie 27 radnych w czterech okręgach wyborczych. Do rady z okręgu wyborczego nr 1 weszli: Czesław Kałużny (Wilamów), Antoni Kolad (Rzepiszew), Jan Lichy (Tarnówka), Józef Rosiński (Wilamów), Aurelia Sobowska (Górna Wola), Maria Zbrojewska (Tarnówka). W okręgu wyborczym nr 2 członkami rady narodowej zostali: Antoni Kolad (Wielka Wieś), Leon Poreda (Wielka Wieś), Edward Rudzki (Szadkowice), Kazimierz Sarnik (Kobyła Miejska), Bolesław Swarzyński (Szadkowice), Józef Szukalski (Kromolin), Adam Śliwiński (Karczówek), Stanisław Ustyniak (Szadkowice). Okręg wyborczy nr 3 reprezentowali: Franciszek Dzienniak (Kotlinki), Józef Sznajder (Reduchów), Krystyna Trzepakowska (Sikucin), Józef Wawrzyniak (Sikucin)⁸⁸. W okręgu wyborczym nr 4 mandat radnego uzyskali: Zofia Fajkowska (Grzybów), Bronisław Golański (Prusinowice), Jan Łukasiewicz (Prusinowice), Marian Kubiak (Prusinowice), Ignacy Pawlak (Prusinowice), Czesław Siekierski (Grzybów), Stanisław Szewczyk (Prusinowice), Józef Szymczak (Prusinowice)⁸⁹, Stefan Urbański (Góry Prusinowskie)⁹⁰.

W przekroju politycznym 12 radnych było członkami PZPR, siedmiu – ZSL, a ośmiu było bezpartyjnych. Zaledwie tylko jedna osoba mogła się pochwalić wykształceniem wyższym, czterech radnych miało wykształcenie

87 Dz. U. 1968, nr 19, poz. 121.

88 Józef Wawrzyniak w związku z przeniesieniem z dniem 1 września 1967 r. na kierownika szkoły w Rębieskim (gromada Korczew) zrzekł się mandatu radnego. 28 grudnia 1967 r. nowym radnym w jego miejsce został Władysław Siekierski z Jamna. Zob. APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/2, k. 362–363, 367.

89 Józef Szymczak został odwołany z funkcji radnego GRN z powodu nieobecności podczas obrad. 30 września 1966 r. jego mandat powierzono Michałowi Staniszczykowi (Borki Prusinowskie). 23 września 1968 r. zmarł on w trakcie kadencji. Zob. tamże, k. 174, 528.

90 Obwieszczenie o wynikach wyborów do rad narodowych województwa łódzkiego. Zob. Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 20 października 1965 r., nr 10, poz. 57.

średnie, ukończoną szkołą podstawową legitymowało się 14 radnych, a 10 posiadało tylko wykształcenie niepełne podstawowe⁹¹.

8 czerwca radni wybrali skład osobowy nowego czteroosobowego Prezydium GRN. Do ciała tego weszli: przewodniczący – Franciszek Dzienniak (PZPR), członkowie – Bolesław Bronisław Golański (PZPR, dyrektor PGR w Prusinowicach), Edward Rudzki (bezp., leśniczy) i Czesław Siekierski (ZSL, rolnik)⁹². Wybrano także członków poszczególnych stałych Komisji: Planowania Gospodarczego i Budżetu (przewodniczący – Józef Rosiński); Rolnictwa i Zaopatrzenia Ludności (przewodniczący – Bronisław Golański); Oświaty, Kultury i Spraw Socjalnych (przewodniczący – Józef Wawrzyniak); Dróg i Mienia Gromadzkiego (przewodniczący – Jan Łukasiewicz); Mandatowej (przewodniczący – Edward Rudzki)⁹³.

Na obszarze gromady istniał handel państwowy spółdzielczy w postaci sklepów GS „Samopomoc Chłopska” w Szadku. Kolejne lata przynosiły rozwój GS, jednak sieć handlowa ulegała ciągłym zmianom. Jedne sklepy, punkty sprzedaży pomocniczej (PSP) lub kioski otwierano, kolejne zamykano. GS w Szadku w 1965 r. prowadziła działalność usługową (czyszczenie nasion, wypożyczanie worków, wypożyczanie maszyn rolniczych, transport, wypożyczanie artykułów gospodarstwa domowego, naprawę aparatów radio-telewizyjnych), kontraktacyjną (płodów rolnych: pszenicy ozimej, jęczmienia browarnego, grochu Viktoria, maku niebieskiego, gorczycy białej i czarnej, żyta, fasoli białej jednolitej) i handlową na terenie MRN w Szadku i gromady Wielka Wieś. GS prowadził 27 punktów sprzedaży detalicznej, w tym na terenie Szadku – trzy sklepy spożywcze, 12 punktów branżowych i jeden kiosk spożywczy. Na terenie GRN zarządzał magazynem artykułów masowych, czterema sklepami spożywczo-przemysłowymi w Prusinowicach, Rzepiszewie, Sikucinie, Wilamowie, kioskiem spożywczym w Kotlinach, sześcioma punktami PSP w Borkach Prusinowskich, Górnej Woli, Grzybowie, Kromolinie, Tarnówce i Wielkiej Wsi⁹⁴.

Zagadnienie jakości pracy, a szczególnie zaopatrzenie GS, było stałym tematem dyskusji lokalnych radnych i mieszkańców, którzy nie mogli kupić wielu potrzebnych towarów. Braki wynikały z kwestii rozdziału produktów, systemu gospodarczego czy samych pracowników GS. Problematiczne

91 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/2, k. 13.

92 Tamże, k. 1–3.

93 Tamże, k. 20–21.

94 Tamże, k. 103–104, 107.

dla mieszkańców było choćby zakupienie cementu. Nie było to jednak zależne od GS, gdyż rozdzielniki na ten produkt budowlany zapadały w Wydziale Handlu Prezydium PRN.

GS pozostawał w stałej korelacji z Prezydium GRN, a jednostki wyświadczały sobie nawzajem pomoc. Warto przy tym wspomnieć, iż GS i Kasa Spółdzielcza w Szadku zwróciły się do władz gromadzkich o przekazanie działki pod budowę biura i magazynu. Podjęta w tej sprawie 28 lutego 1959 r. pozytywna decyzja w formie uchwały ostatecznie nie doczekała się realizacji, ponieważ grunt został przekazany pod budowę boiska sportowego dla LZS w Szadku⁹⁵.

W 1970 r., obok działalności gospodarczej, spółdzielnia była aktywna na płaszczyźnie kulturalno-oświatowej. Koncentrowało się to na prowadzeniu klubów rolnika w Kotlinach, Prusinowicach i Szadku. Według stanu na 31 grudnia 1970 r. GS zatrudniał 190 pracowników i posiadał 1945 członków⁹⁶.

Liczba zakładów rzemieślniczych i usługowych, które były w rękach prywatnych na obszarze gromady Wielka Wieś, była niewielka. Wynikało to z ówczesnej polityki władz i działań prowadzonych przez GS.

Podczas sesji GRN 19 kwietnia 1966 r. biorący udział w posiedzeniu Jerzy Jankowski, przewodniczący Prezydium PRN w Sieradzu, wskazał na duże zaniedbania ze strony miejscowego prezydium na odcinku wykonywania planów gospodarczych gromady i finansowych. Stwierdził, że słabo wykorzystywano fundusz gromadzki, co odbijało się negatywnie na stanie lokalnych dróg. Stwierdził, że 75% dróg w gromadzie było w bardzo złym stanie. Wytknął także zaległości w świadczeniu czynów społecznych czy szkoleń dla rolników. Na koniec złożył wniosek o rozważenie zmiany przewodniczącego Prezydium GRN w Wielkiej Wsi. W odpowiedzi na to Franciszek Dzienniak złożył pisemnie swoją rezygnację na ręce przewodniczącego Jankowskiego. Rozgorzała dyskusja, podczas której niektórzy radni wytykali zaniedbania przewodniczącego, a inni z kolei oceniali pozytywnie jego pracę, twierdząc, że „rolnicy mają do niego pełne zaufanie, że na zebraniach interesuje się problemami wsi i nie powinno rzucać mu się żadnych kłód pod nogi”, i prosili, aby pozostał na swoim stanowisku. Dzienniak, zapytany raz jeszcze przez przewodniczącego Prezydium PRN o swoją decyzję, stwierdził, że „stanowczo zręka się pracy przewodniczącego GRN, czuje się chory,

95 Tamże, sygn. 257/1, k. 153, 160, 209.

96 Tamże, sygn. 257/3, k. 164–172.

w domu ma wiele zakłóceń rodzinnych z tytułu pełnienia tej funkcji, gospod. [arstwo] rolne ojca jest zaniedbane, musi mu też pomagać, a co najgorsze, że wytworzyła się niezdrowa atmosfera ciągłych waśni i dotąd dokąd on będzie na tym stanowisku nie będzie dobrze, gdyż komuś się nie podoba i dlatego nie może być dalej przewodniczącym GRN. Prosi Radę o przyjęcie jego rezygnacji”. Jednocześnie Dziennik poddał pod głosowanie swój wniosek w sprawie rezygnacji z zajmowanej funkcji, który w jawnym głosowaniu większością głosów został przyjęty⁹⁷.

Przewodniczący Prezydium PRN w Sieradzu do czasu wyboru nowego przewodniczącego gromady powierzył pełnienie obowiązków przewodniczącego GRN Czesławowi Siekierskiemu⁹⁸. Miał on już doświadczenie w kierowaniu pracami gromadzkimi, gdyż w latach 1954–1956 był przewodniczącym Prezydium GRN w Prusinowicach⁹⁹. 7 sierpnia tego samego roku w wyniku tajnego głosowania powierzono mu pełnoprawne zwierzchnictwo nad gromadą, a członkiem prezydium w miejsce Siekierskiego został Antoni Kolad z Rzepiszewa¹⁰⁰. Rok później, w myśl nowych wytycznych¹⁰¹, nastąpiło zwiększenie składu osobowego prezydium do pięciu osób (przewodniczący i czterech członków). Do tego gremium, w ramach wyborów uzupełniających, na sesji 28 października 1967 r. wybrano Józefa Rosińskiego z Wilamowa¹⁰².

W 1966 r. na 16 sołectw było zorganizowanych 15 kółek rolniczych. Nie było Kółka Rolniczego w Reduchowie. Na początku roku działalność mechanizacyjną przejawiało tylko osiem kółek, a pod koniec roku stan ten uległ nieznacznej zmianie do dziewięciu kółek (Borki Prusinowskie, Grzybów, Prusinowice, Rzepiszew, Sikucin, Szadkowice, Tarnówka, Wielka Wieś, Wilamów). Stale poprawiał się stan posiadanego sprzętu. Ogółem kółka rolnicze w gromadzie posiadały: 23 ciągniki z zestawami maszyn traktorowych, 15 maszyn omlotowych z silnikami i kolumnę parnikową. Ponadto miejscowe kółka dysponowały aparaturą ochrony roślin, tj. ośmioma opryskiwaczami konnymi „Olza”, trzema opryskiwaczami ciągnikowymi,

⁹⁷ Tamże, sygn. 257/2, k. 125–128.

⁹⁸ Tamże, k. 128, 132.

⁹⁹ J. Stulczewski, *Działalność Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Prusinowicach (1954–1961)*, „Biuletyn Szadkowski” 2019, t. 19, s. 96.

¹⁰⁰ APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/2, k. 164, 168–169.

¹⁰¹ Była to uchwała nr 127 Rady Ministrów z dnia 7 czerwca 1967 r. zmieniająca uchwałę w sprawie liczbowego składu prezydiów rad narodowych. Zob. M. P. 1967, nr 32, poz. 150.

¹⁰² APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/2, k. 320.

opylaczem konnym „Grom”, opylaczem ciągnikowym, opryskiwaczem taczkowym. Ponadto w posiadaniu prywatnym było 350 opylaczy plecakowych „Wawel”¹⁰³. Warto dodać, iż w tym czasie użytki rolne stanowiły 5243 ha, w tym zboża obejmowały obszar 2519 ha¹⁰⁴.

Na obszarze gromady Wielka Wieś kobiety były zrzeszone w 11 kołach gospodyń wiejskich, takich jak Borki Prusinowskie, Grzybów, Karczówek, Kromolin, Prusinowice, Rzepiszew, Sikucin, Szadkowice, Tarnówka, Wielka Wieś i Wilamów¹⁰⁵.

Tab. 1. Kółka rolnicze i koła gospodyń wiejskich w gromadzie Wielka Wieś w roku 1966

Lp.	Miejscowość	Liczba gospodarstw	Liczba członków KR	Liczba członków KGW	Liczba opłaconych składek	
					KR	KGW
1	Borki Prusinowskie	54	25	22	25	22
2	Góry Prusinowskie	44	18	–	–	–
3	Grzybów	62	23	18	18	18
4	Górna Wola	35	18	–	–	–
5	Karczówek	45	23	18	–	11
6	Kromolin	38	16	21	–	21
7	Kobyła Miejska	22	19	–	18	–
8	Kotlinki	62	30	–	–	–
9	Prusinowice	87	29	40	29	32
10	Reduchów	–	–	–	–	–
11	Rzepiszew	80	45	32	35	30
12	Sikucin	62	36	32	36	32
13	Szadkowice	69	49	35	49	22
14	Tarnówka	54	28	20	26	20
15	Wielka Wieś	68	39	17	39	17
16	Wilamów	82	30	18	30	18

Źródło: oprac. własne na podstawie APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/2, k. 256–257.

¹⁰³ Tamże, k. 128, 135, 256–257.

¹⁰⁴ Tamże, k. 242.

¹⁰⁵ Tamże, k. 257.

Na siedem szkół funkcjonujących w 1966 r. na terenie gromady trzy placówki oświatowe realizowały program w zakresie siedmiu klas szkoły podstawowej (Prusinowice, Rzepiszew, Sikucin), a cztery szkoły o jednym nauczycielu wypełniały program w zakresie czterech klas szkoły podstawowej (Borki Prusinowskie, Grzybów, Kromolin, Wilamów)¹⁰⁶. Warunki nauczania, sanitarno-higieniczne czy mieszkań dla nauczycieli nie były zbyt korzystne. Niedostateczna baza lokalowa powodowała, że przez cały czas podejmowano działania związane z remontami szkół i budową dla nich nowych obiektów.

Szkoła w Prusinowicach nie posiadała ubikacji, komórek gospodarczych, a sale lekcyjne były zbyt małe. Budynek wymagał rozbudowy. Szkoła w Rzepiszewie wymagała przebudowy (były dwór). Najmniej była zagospodarowana placówka w Borkach Prusinowskich, gdyż w murowanym piętrowym budynku mieściła się szkoła o stopniu czteroklasowym. Obiekt wymagał poważnego i natychmiastowego remontu (mury mocno zagrzybione, dziurawe poszycie dachowe). Niekorzystne, a wręcz prymitywne warunki do nauki były również w Kromolinie, gdzie placówka istniała w wynajętym drewnianym budynku. Nie było boiska i ustępów, a dzieci musiały korzystać z prywatnej ubikacji. Całkowicie zrezygnowano z budowy nowego gmachu szkolnego we wsi ze względu na bliskość położenia miejscowości ze szkołą wyżej zorganizowaną w Wojśławicach (placówka niebawem została zlikwidowana). Szkoły, w których panowały lepsze warunki, znajdowały się w Grzybowie i Wilamowie (obie mieściły się we własnych budynkach). Na skutek małej liczby dzieci w jednoklasowej szkole podstawowej w Wilamowie jednostkę wygaszono w roku szkolnym 1967/1968, a jej kierownika, jednocześnie radnego Czesława Kałużnego, przeniesiono na stanowisko nauczyciela do Niechmiorowa¹⁰⁷. Najlepsze warunki do prowadzenia nauki miała placówka w Sikucinie. Mieściła się we własnym rozbudowanym budynku. Dysponowała placem szkolnym, komórkami gospodarczymi, ubikacjami i mieszkaniami dla nauczycieli¹⁰⁸.

W Grzybowie, Prusinowicach, Sikucinie, Wielkiej Wsi i Wilamowie istniały koła Związku Młodzieży Wiejskiej, jednak przejawiały one niewielką działalność, gdyż nie miały swoich przewodniczących. Dużą przeszkodą

¹⁰⁶ Tamże, k. 128, 154; 257/7, k. 8–9.

¹⁰⁷ Jednocześnie wygaszono mu mandat radnego. Zob. tamże, k. 537.

¹⁰⁸ Tamże, k. 128, 154–156, 575.

w rozwoju ogniw tej organizacji był brak lokali na świetlicę, gdzie młodzież miała możliwość się spotkać¹⁰⁹.

Teren gromady Wielka Wieś oraz gromady Krokocice, miasta Szadek i wsi Boczek z gromady Rossoszyca (24 sołectw i jedno miasto) w zakresie nadzoru weterynaryjnego nad zwierzętami był obsługiwany przez Państwowy Zakład Lecznicy dla Zwierząt (dalej: PZLZ) w Szadku¹¹⁰. Wynikało to z zarządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 16 lipca 1966 r. w sprawie organizacji i zakresu działania państwowych zakładów leczniczych dla zwierząt¹¹¹. W 1966 r. obsada Przychodni dla Zwierząt w Szadku kształtowała się następująco: kierownik – lek. wet. Zdzisław Łaszczewski, technik wet. – Kazimierz Wika, sanitariusz wet. – Piotr Depczyński, dozorca stajenny – Stanisław Oliński, kierowca – Romuald Maliszewski. Służby PZLP zajmowały się badaniem bydła na gruźlicę, brucelozę, motylicę, a lecznica w Szadku udzieliła 1520 zabiegów (w lecznicy i w terenie). Przebadano 4790 szt. zwierząt w obrocie krajowym i zagranicznym. Wykonano 112 nadzorów na targach i spędach¹¹².

5 i 12 listopada 1967 r. odbyły się w gromadzie wybory sołtysów¹¹³. GRN jednak nie zatwierdziła wyboru trzech sołtysów we wsiach Prusinowice (Jan Pietras), Karczówek (Aleksander Suliński) i Górna Wola (Adam Zbrojewski), zarządzając dokonanie ponownych wyborów w tych miejscowościach w połowie grudnia¹¹⁴. Ostatecznie z początkiem kolejnego roku skład osobowy sołtysów prezentował się następująco: Borki Prusinowskie – Marian Kubiak, Górna Wola – Stanisław Tomczyk, Góry Prusinowskie – Stefan Urbański, Grzybów – Antoni Przygocki, Karczówek – Aleksander Suliński, Kobyła Miejska – Kazimierz Sarnik, Kotlinki – Stanisław Dzienniak, Kromolin – Józef Skonieczny, Prusinowice – Czesława Pietras, Reduchów – Marian Krupiński, Rzepiszew – Leon Chyckiński, Sikucin – Wacław Król, Szadkowice – Bolesław Swarzyński, Tarnówka – Ignacy Mistrzak, Wielka Wieś – Władysław Olejnik, Wilamów – Henryk Sobijewski¹¹⁵.

W lutym 1968 r. radni dyskutowali nad zniesieniem gromady Krokocice i włączeniem jej obszaru, z wyjątkiem wsi Stefanów, do gromady Wielka Wieś.

109 Tamże, k. 128, 158.

110 Tamże, k. 259.

111 M. P. 1966, nr 39, poz. 196.

112 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/2, k. 259.

113 Tamże, k. 343–344.

114 Tamże, k. 348–349.

115 Tamże, k. 364, 370, 390.

Odnieśli się do tego pomysłu, pozytywnie opiniując projekt przyłączenia znoszonej GRN. Z kolei negatywnie wypowiedzieli się na temat projektowanego wyłączenia wsi Reduchów z gromady Wielka Wieś¹¹⁶.

14 lipca 1968 r. obrady GRN miały odmienny charakter, gdyż po likwidacji z początkiem miesiąca gromady Krokocice dookooptowano do GRN w Wielkiej Wsi 15 radnych ze zniesionej jednostki administracyjnej. Byli to: Honorata Bauer (Lichawa), Stanisław Brzozowski (Krokocice), Wojciech Dominiak (Łobudzice), Bogumił Frant (Wola Krokocka), Henryk Grochulski (Wola Łobudzka), Marian Jędryszczak (Krokocice), Jan Kasica (Krokocice), Jan Kubiak (Wola Krokocka), Tadeusz Majchrzak (Lichawa), Bolesław Mąkosa (Łobudzice), Józef Mąkosa (Łobudzice), Jan Mikołajczyk (Choszczewo), Bogumiła Nowak (Krokocice), Józef Ogiński (Wola Krokocka), Stanisław Pawlak (Wola Krokocka). Po przekształceniach gromada liczyła 5,5 tys. mieszkańców, wobec czego podjęto decyzję o kolejnym powiększeniu składu prezydium i powołaniu w jego grono piątego członka, którym został – po uzgodnieniu z klubami PZPR i ZSL – Józef Ogiński. Zmiany wymusiły także modyfikacje w składach komisji stałych GRN, gdyż rada składała się z 42 osób¹¹⁷.

Istniejące spółki wodne były tworzone celem dbania o urządzenia wodne na gruntach zmeliorowanych. Na terenie gromady Wielka Wieś było zarejestrowanych w 1968 r. najwięcej spółek w całym powiecie sieradzkim (10), a GRN posiadała największą ilość gruntów zmeliorowanych. Na jednej z sesji wysunięto nawet propozycję budowy wodomistrzówki w Wielkiej Wsi i zatrudnienia stałego agromelioranta¹¹⁸.

Zapewnienie porządku i ładu należało do zadań Milicji Obywatelskiej (dalej: MO). Omawiany obszar podlegał pod rejon operacyjny posterunku MO w Szadku. Milicjanci brali udział w kontrolach zabezpieczania mienia w jednostkach gospodarki uspołecznionej oraz sanitarno-porządkowych i przeciwpożarowych, a także odbywali rozmowy z osobami nadużywającymi alkoholu i prowadzili pogadanki w szkołach. Obok MO funkcjonowała początkowo formalnie samodzielna, a później jej podległa, ORMÓ. W 1968 r. na obszarze gromady działały dwie drużyny ORMÓ do spraw ogólnych i jedna drużyna ORMÓ do spraw kolejowych, wspierające pracę organów MO.

¹¹⁶ Tamże, k. 387–388, 395.

¹¹⁷ Tamże, k. 482–501.

¹¹⁸ Tamże, k. 435, 439–440.

Prezydium GRN w Wielkiej Wsi dodatkowo powołało do życia Społeczny Komitet ORMO, który jednak nie przejawiał żadnej działalności¹¹⁹.

Zabezpieczenie przeciwpożarowe dla gromady w 1969 r. zapewniało 14 jednostek OSP, dostatecznie wyposażonych w sprzęt pożarniczy. Wszystkie posiadały motopompy (M-800 lub M-400). Dwie jednostki posiadały samochody pożarnicze (Choszczewo, Wilamów), natomiast pozostałe korzystały z dostarczenia środków lokomocji konnej. 10 straży posiadało własną remizę, natomiast cztery jednostki nowo zorganizowane nie posiadały własnego budynku (Kobyła Miejska, Kotliny, Kromolin i Szadkowice)¹²⁰. Zadaniem każdej straży była nie tylko walka z pożarami i klęskami żywiołowymi, ale także prowadzenie kontroli z przestrzegania przepisów przeciwpożarowych i prowadzenie w tym zakresie działań uświadamiających wśród miejscowej ludności.

Mówiąc o zadaniach i obowiązkach w zakresie bezpieczeństwa przeciwpożarowego, Prezydium GRN w Wielkiej Wsi powoływało dorywczo zespoły kontrolne dla przeprowadzenia kontroli bezpieczeństwa przeciwpożarowego na terenie całej gromady.

Należy zaznaczyć, że na terenie gromady przeważała liczba budynków wybudowanych z materiałów łatwopalnych. Na jej terenie w 22 sołectwach znajdowało się 1958 gospodarstw rolnych, na których było 1927 nieruchomości zabudowanych, w tym zamieszkałych budynków mieszkalnych 1916, niezamieszkałych 21. Aż 60% budynków było jeszcze pokrytych słomą¹²¹.

W kwietniu 1969 r. zostało przeprowadzone szkolenie drużyn przeciwpożarowych w GRN w Wielkiej Wsi przez Komendę Powiatową Straży Pożarnych w Sieradzu. Od 11 marca 1969 r. komendantem gromadzkim OSP był Szczepan Duraka (Wilamów), a jego zastępcą Jan Pawalec (Prusinowice). Sołectwa, w których nie było zorganizowanych strażnic, przydzielone były pod opiekę sąsiednim sołectwom, w których istniały jednostki (np. sołectwo Wielka Wieś do OSP w Szadkowicach)¹²².

Podczas kadencji w latach 1965–1969 Prezydium GRN odbyło 85 posiedzeń, na których rozpatrywano 210 różnych zagadnień. Tematem obrad w tym okresie były m.in. plan gospodarczy i budżet (26), zagadnienia rolnictwa,

¹¹⁹ Tamże, k. 508; 257/3, k. 193.

¹²⁰ OSP w Kobyli Miejskiej i OSP w Szadkowicach w 1969 r. rozpoczęły budowy swoich strażnic. Zob. tamże, sygn. 257/3, k. 55.

¹²¹ Tamże, sygn. 257/2, k. 519–521.

¹²² Tamże, sygn. 257/3, k. 55–58, 106.

leśnictwa i gospodarki wodnej (36), sprawy handlu i zaopatrzenia ludności (4), zdrowie i opieka społeczna (3), oświata i sprawy kultury (9). W tym czasie Prezydium GRN podjęło 62 uchwały¹²³.

Fot. 2. Pieczęć Prezydium GRN w Wielkiej Wsi

Źródło: APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/2, k. 322.

1 czerwca 1969 r. miały miejsce wybory do rad narodowych, jednak po raz ostatni odbyły się one dla gromadzkich rad narodowych. Mieszkańcy po raz piąty wybrali 27 radnych w czterech okręgach wyborczych. Do rady z okręgu wyborczego nr 1 weszli: Antoni Kolad (Rzepiszew), Zygmunt Miłosz (Rzepiszew), Stanisław Sobczak (Wilamów), Zdzisław Sobowski (Górna Wola), Marianna Zbrojewska (Tarnówka). W okręgu wyborczym nr 2 członkami rady narodowej zostali: Antoni Kolad (Wielka Wieś), Józef Kozłowicz (Sikucin), Henryk Lenc (Kotliny), Stanisław Mulik (Karczówek), Edward Rudzki (Szadkowice), Bogdan Skorupa (Kromolin Stary), Czesław Suliński (Kobyła Miejska), Józef Sznajder (Reduchów), Stanisław Ustyniak (Szadkowice). Okręg wyborczy nr 3 reprezentowali: Bronisław Golański (Prusinowice), Marian Kubiak (Borki Prusinowskie), Czesława Pietras (Prusinowice), Kazimierz Poper (Góry Prusinowskie), Czesław Siekierski (Grzybów), Stefan Urbański (Góry Prusinowskie). W okręgu wyborczym nr 4 mandat radnego uzyskali: Stanisław Błaszczyk (Krokocice), Tadeusz Dominiak (Łobudzice), Henryk Grochulski (Wola Łobudzka), Marian Jędryszczak (Krokocice), Jan Maciołek (Choszczewo), Józef Ogiński (Wola Krokocka), Stanisław Pawlak (Wola Krokocka)¹²⁴.

¹²³ Tamże, sygn. 257/2, k. 568.

¹²⁴ Obwieszczenie o wynikach wyborów do rad narodowych woj. łódzkiego. Zob. Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 20 października 1969 r., nr 8, poz. 83.

Wybrane pięcioosobowe Prezydium GRN w Wielkiej Wsi tworzyli: przewodniczący – Czesław Siekierski, członkowie – Bronisław Golański, Antoni Kolad, Józef Ogiński, Edward Rudzki i Stanisław Sobczak. Sekretarzem gromadzkim z nominacji władz powiatowych pozostawał niezmiennie Leon Poreda¹²⁵. Sesje GRN odbywały się zazwyczaj w siedzibie gromady lub budynku Filii POM w Wielkiej Wsi.

W październiku 1970 r. mieszkańcy sołectw kolejny raz wybrali swoich sołtysów¹²⁶. Dwóch z nich zostało wybranych na swoją funkcję po raz drugi, pięciu wybrano po raz trzeci, a 11 zostało sołtysami już czwarty raz z rzędu. Sołtysami w poszczególnych miejscowościach zostali: Borki Prusinowskie – Marian Kubiak, Górna Wola – Stanisław Tomczyk, Góry Prusinowskie – Stefan Urbański, Grzybów – Władysław Sobalski, Karczówek – Aleksander Suliński, Kobyla Miejska – Kazimierz Sarnik, Kotlinki – Stanisław Dzienniak, Krokocice – Mieczysław Włazło, Kromolin – Józef Skonieczny, Lichawa – Stanisław Sikała, Łobudzice – Stanisław Wawrzyniak, Prusinowice – Czesława Pietras, Reduchów – Marian Krupiński, Rzepiszew – Stanisław Kwiatyszek, Sikucin – Wacław Król, Szadkowice – Bolesław Swarzyński, Tarnówka – Ignacy Mistrzak, Wielka Wieś – Władysław Olejnik, Wilamów – Henryk Sobijewski, Wola Krokocka – Stanisław Pawlak, Wola Łobudzka – Michał Kolasiński¹²⁷.

Pod koniec października 1971 r. sesję GRN zdominował temat korekty granic gromady Wielka Wieś. Radni MRN w Szadku zaproponowali włączenie do miasta ok. 190 ha terenów następujących miejscowości: Karczówek-Dziewulin (część), Nagrobła Młyńska (całość), Ogrodzim (część), Probstwo Szadek (całość), Starostwo Szadek (część) i Wielka Wieś (część). Miało to związek z budową domków jednorodzinnych oraz innych inwestycji realizowanych przez władze Szadku na wspomnianym obszarze. Radni gromadscy stanowczo byli przeciwni temu pomysłowi, jednak wyrazili zgodę na wyłączenie z gromady całości gruntów Probstwa Szadek i części Ogrodzimia, zamykających się w granicach¹²⁸:

- 1) od strony zachodniej – szosa prowadząca do granic miasta Szadku ul. Sieradzkiej w kierunku Zduńskiej Woli, aż do drogi leśnej za gajówką Szadkowice,

125 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/17, k. 84.

126 Tamże, sygn. 257/3, k. 125–126, 136.

127 Tamże, k. 142–144, 162.

128 Tamże, k. 188–191, 194–195, 201.

- 2) od strony południowej – droga leśna wychodząca od szosy „Szadek–Zduńska Wola” i prowadząca do cmentarza św. Wawrzyńca,
- 3) od strony północnej – rzeka Pisia.

Ostatecznie nie dokonano żadnych zmian administracyjnych, co skutkowało tym, że osiedle mieszkaniowe „Szadkowice-Ogrodzim” do dziś pozostaje poza granicami miasta Szadek¹²⁹.

W 1971 r. na terenie gromady prowadzone były szkolenia w dwóch szkołach przysposobienia rolniczego. Naukę pobierało 83 uczniów. Działało 16 zespołów przysposobienia rolniczego o łącznej sumie 196 uczestników. W 22 sołectwach prowadzone było masowe szkolenie rolnicze oraz zapoczątkowane zostały dwa kursy na tytuł wykwalifikowanego rolnika w Sikucie i w Kotlinkach¹³⁰.

Na obszarze GRN w Wielkiej Wsi w 1968 r. było ogółem 3948 szt. bydła, w tym krów – 2489, trzody chlewnej – 4739, koni – 1121, owiec – 1143¹³¹. Według stanu na 31 grudnia 1971 r. gromada zajmowała obszar 11 158,41 ha i liczyła 5308 mieszkańców. Była podzielona na 22 sołectwa, w których znajdowało się 1377 gospodarstw indywidualnych (1061 zelektryfikowanych), jeden PGR, trzy pomocnicze gospodarstwa państwowe i dwa ośrodki rolne kółek rolniczych gospodarujących na gruntach Państwowego Funduszu Ziemi¹³².

W latach 1956–1972 stopniowo zmniejszano liczbę gromad, a jednocześnie tworzone nowe powiaty. W rezultacie w końcu 1972 r. było w Polsce 390 powiatów (w tym 75 miast mających status prawny powiatów) i 4315 gromad, z czego w powiecie sieradzkim znajdowało się 21 gromad¹³³. 1 stycznia 1973 r. w miejsce zniesionych gromad utworzono 2365 gmin. Obszar zniesionej gromady Wielka Wieś w całości wszedł w skład utworzonej gminy Szadek¹³⁴.

129 Z. Kamiński, *Osiedle mieszkaniowe budownictwa jednorodzinnego „Szadkowice-Ogrodzim” w gminie Szadek – geneza powstania i ocena założenia po 50 latach*, „Biuletyn Szadkowski” 2019, t. 19, s. 7–8.

130 APŁOS, PGRN w Wielkiej Wsi, sygn. 257/27, k. 25.

131 Tamże, sygn. 257/2, k. 571.

132 Tamże, sygn. 257/27, k. 2.

133 M. Bandurka, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, Łódź 1995, s. 172.

134 Uchwała Nr XIX/100/72 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 9 grudnia 1972 r. w sprawie utworzenia gmin w województwie łódzkim. Zob. Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 20 grudnia 1972 r., nr 14, poz. 185.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi

Akta osobowe Leona Poredy, sygn. 249/1930.

Akta osobowe Stanisława Szukalskiego, sygn. 249/2387.

Akta osobowe Józefa Szwedzkiego, sygn. 249/2394.

Archiwum Państwowe w Łodzi Oddział w Sieradzu

Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Wielkiej Wsi, sygn. 257.

Źródła drukowane

Dz.U. 1954, nr 43, poz. 191.

Dz.U. 1958, nr 5, poz. 16.

Dz.U. 1958, nr 10, poz. 34.

Dz.U. 1963, nr 28, poz. 164.

Dz.U. 1967, nr 23, poz. 109.

Dz.U. 1968, nr 19, poz. 121.

Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi 1954, nr 9, poz. 36.

Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi 1954, nr 11, poz. 39.

Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi 1954, nr 12, poz. 88.

Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi 1958, nr 2, poz. 6.

Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi 1961, nr 6, poz. 34.

Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi 1965, nr 10, poz. 57.

Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 20 października 1969 r., nr 8, poz. 83.

Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi z dnia 20 grudnia 1972 r., nr 14, poz. 185.

M. P. 1954, nr 118, poz. 1663.

M. P. 1966, nr 39, poz. 196.

M. P. 1967, nr 32, poz. 150.

Uchwała nr 378/60 Rady Ministrów z dnia 9 listopada 1960 r. w sprawie budowy domów dla gromadzkiej służby rolnej.

Zarządzenie nr 122 Ministra Rolnictwa z dnia 17 stycznia 1958 r. w sprawie zadań instruktorów rolnych.

Zarządzenie nr 173 Ministra Rolnictwa z dnia 24 grudnia 1960 r. w sprawie zadań służby agronomicznej w zakresie podnoszenia produkcji rolniczej.

Zarządzenie nr 27 Ministra Rolnictwa z dnia 25 marca 1963 r. w sprawie powołania i ustalenia zadań zootechników gromadzkich.

Opracowania

Bandurka M., *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku*, Łódź 1995.

Drygański J., Kwaśniewski J., *(Nie)realny socjalizm*, Warszawa 1992.

Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990.

Halczak B., *Wybory do rad narodowych w 1954 r. w województwie zielonogórskim*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2020, t. 21, z. 1.

Jezierski A., Petz B., *Historia gospodarcza Polski Ludowej 1944–1975*, Warszawa 1980.

Kamiński Z., *Osiedle mieszkaniowe budownictwa jednorodzinnego „Szadkowice–Ogrodzim” w gminie Szadek – geneza powstania i ocena założenia po 50 latach*, „Biuletyn Szadkowski” 2019, t. 19. <https://doi.org/10.18778/1643-0700.19.01>

Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II RP i PRL*, Warszawa 1995.

Lewandowska-Malec I., *Dwie koncepcje udziału rad narodowych w życiu publicznym PRL*, „Państwo i Społeczeństwo” 2001, t. 1.

Piasecki A., Ptak A., *Sto lat władzy lokalnej na polskiej wsi 1918–2018*, Warszawa 2018. <https://doi.org/10.53098/9788365390349>

Stefańska D., *Gdy ginie ludzka pamięć, mówią kamienie – rzecz o obelisku w Starostwie Szadek*, „Biuletyn Szadkowski” 2017, t. 17. <https://doi.org/10.18778/1643-0700.17.10>

Stulczewski J., *Działalność Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Prusininowicach (1954–1961)*, „Biuletyn Szadkowski” 2019, t. 19. <https://doi.org/10.18778/1643-0700.19.04>

Szczypka A., *Wybory do Sejmu PRL z 1952 r. i rad narodowych z 1954 r. w propagandzie w powiecie częstochowskim (wybrane zagadnienia)*, „Rocznik Politologiczny” 2012/2013, nr 8/9.

Wawrzyniak B.M., *Doradztwo rolnicze w Polsce w latach 1918–2020*, „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2021, nr 2.

ZWZ-AK na Ziemi Szadkowskiej 1939–1945, red. A. Tomaszewicz, Szadek 1992.